

א

פעם אחת עשה יצחק בשכונת רחובות. בוכרי עשיר הקדיש ביתו לעניים וקבע טבלא של שיש על פתחו. שבית זה לא ימכר ולא יגאל, קודש הוא לעניים וכו', ושכר את יצחק לצבוע לו את הטבלא בצבעים נאים.

נטל יצחק סממניו ומלא את הטבלא כל מיני צבעים. שמו של הנדיב צבע זהב ואת דברי ההרם צבע אדום ואת העניים צבע שחור. כשסיים את מלאכתו ועמד לקנח את מכחוליו בבגדו נטפל לו כלב שמן ובעל בשר ששערו לבן ועיניו מרופפות ופיו מוזהם כשל חזיר. מאותם הכלבים שהיו משוטטים בירושלים עד שלא נכנסו האנגלים לארץ. דחפו יצחק במכחולו ולא ברה. בעט בו ברגלו ולא ברה, ולא עוד אלא שנשתטח לפניו והביט בו. מה עשה יצחק, עמד וכתב אותיות כלב על עורו. כיון שכתב טפח לו על גבו ואמר מכאן ואילך לא יטעו בך הבריות, אלא יהיו יודעים שכלב אתה.

טוב היה לו לכלב מגעו עם אדם שיש לו מכחול נוסף בעיצומם של ימות החמה. שהארץ גרודה והאוויר יבש ואין טיפה של לחלוחית בירושלים, לפיכך אין לתמוה עליו שלא הסתלק, שעדיין היה מצפה שיטיף עליו מלחלוחיתו. באותה שעה התחילה ידו של יצחק מדרגת, קידו של אומן שמדרגת קודם לעשייה. מיד נעץ מכחול בשופרתו וחזר לכתוב על עורו של הכלב. ומה כתב, מי"ם ש"ן וי"ו גימ"ל עי"ן, אותיות משוגע.

נסתכל יצחק במעשיו והיה שמח. כשהיו רבותינו שבצפת מנדים לאדם רשע היו קושרין פתקאות בונביהם של כלבים שחורים וכותבים עליהם פלוני בן פלוני מוחרם ומנודה ומשגרים אותם בכל העיר, ואילו לכתוב על עורם של כלבים של קדמו אדם מעולם. צפה יצחק אילך ואילך כדי לשתף את כל העולם בשמחתו, אלא שכבר הגיע זמן סעודה של צהרים, שדרך בני אדם לישב בבתיהם ולאכול את סעודתם ולא נמצא אדם בחוץ.

בעט יצחק בכלב כדי שישוטט בעיר ויפרסם את מעשיו. הציץ בו הכלב בתמיהה. הרי שזכה להתקרב לאדם, לבסוף הוא בועט בו.

* פרקים מתוך ספר.

תלה בו עיניו ופער פיו בתמיהה, עיניו של זה מחייכות ורגליו כועסות. שמא טעות יש כאן, שמא אינו אלא מצחק עמי. היה הכלב מקבל יסורים באהבה ולא זו עד שחבטו ברגלו על פיו ויצא ממנו דם. קיפל את זנבו והלך למקום אחר.

ב

היה הכלב רץ עד שנתייגע ונפל. משערות ראשו ועד צפרני רגליו לא היה אבר שלא לקה. התחיל כועס ומתמרמר ונושך את עצמו ומתרעם על שהניח את מאה שערים והלך למקום אחר. וכי מה הוצרך לילך דוקא למקום של פורעניות. כלום לא היה מתפרנס כאחד משלהם. בי נתקיים הדבר ראוי היה הכלב למקל ולקה.

כיון שנתעודד קצת כינס את איבריו וחזר למאה שערים.

לא הספיק לעמוד שעה קלה עד שנודעוזה מאה שערים והתחילו רצים בבחלה. חיך הכלב ואמר ודאי לשמוע דרשתו של רבי גרונום יקום פורקן הם רצים. כמה סמויות עיניהם של אלו שאומרים רבי גרונום מיצר בצרת ישראל, רבי גרונום דבריו יוצאים מן הלב, והלוא צווחן זה אפילו ברכיו אינן זעות בשעת אנותיו. בני אדם בלבד עלולים לטעות כך, זהו שכתוב כי האדם יראה לעינים. אף על פי כן אף הוא היה רץ לשמוע דרשותיו של רבי גרונום, לא מאהבת התוכחות, אלא מאהבת הבריות, ולא מאהבת הבריות אלא מאהבת ריתם.

התחיל מחזר מאדם לאדם ומגביה קולו ושואל להיכן הרגלים. וכל מי שרואה אותו ואת הכתב שעל גבי עורו טוען רגליו על כתפיו ובורח כשהוא צועק ביילה כלב משוגע. כלב משוגע.

נטל הכלב עצה בלבו להמתין עד שתתיישב דעתם של הבריות ועמד. כיון שעמד התחילו החנוונים מסקליו אותו באונקיות של ברזל ובליטראות של אבנים. אמר הכלב נראה הדבר ששלחה המלכות לבדוק את המשקלות. התחיל צועק כנגדם הב הב, כלום יכולני לבלוע את כל המשקלות הפסולים ולהעלימם מן המלכות.

אלמלא היו המשקלות שוקלין כל צרכם היו ממתים אותו מיד, אלא שחס הקדוש ברוך הוא על הכלב וניטל כבדם. צעק הכלב אי שמים, בניך חטאו ואני לוקה.

התחילו הם רצים והוא צועק, הוא צועק והם רצים עד שברחו ונתחבאו בתוך בתיהם וסגרו את דלתותיהם. לא היו רגעים מרובים עד שנתרוקנה מאה שערים ולא נשתייר בחוץ אלא הכלב בלבד.

מי יודע כמה היה הכלב עומד, אלא שהרעב התחיל מציקו, שכל היום לא טעם כלום. ראה האיטליו פתח לפניו ובשר הרבה מונח וריחו נודף, ולא האיטליו בלבד היה פתוח אלא כל החנויות עמדו פתוחות וכל מיני מאכל מונחים שם להנאתו. אף על פי כן לא נגע בשום דבר מפני תמהון הלב.

הב, הב, הב, מפני מה נתרעש כל העולם תחילה ונשתתק פתאום. צפה לארבע רוחות השמים, העולם נתרוקן. פעמים צורה של אדם מציצה בחלון, כיון שהכלב מביט בה מיד היא מתעלמת.

באותה שעה נשמע קולו של שעון, זקף הכלב שתי אזניו ובקש לדעת איזוהי השעה. התחיל מונה אחת שתיים שלוש וכו' והפסיק. אמר לבבו מה אני מרויח אם אני יודע מנין השעות ואיני יודע אותן שעון מהו, פרנג'י או ערבי. תלה עיניו לשמים והביט בכוכבים ומזלות שאינם משקרים לעולם והכיר שהגיע זמן מעריב והיה תמיה שבתי כנסיות ובתי מדרשות ריקים. נתמלא לבו רחמים על אותן הנשמות שמשוטטות בעולם בלא קדיש ובלא שום דיבור של קדושה. התחיל נובח וצועק כרי להזכיר את ירושלים את חובותיה. כיון שלא נענה כינס את לשונו ושתק. כיון שנחשקה עליו לישוב יחידי עמד והלך אצל הסלעים שבין בתי וורשה לבתי הבוכרים. שכל לילה ולילה זוגות זוגות יושבים שם ואומרים זה לזה דברים שלא אמרם אדם הראשון לחוה בגן עדן.

כיון שראו הזוגות את הכלב עמדו בבהלה וברחו. שבועת הגאהבים שאפילו המות לא יפריד ביניהם נשתכחה, אצבעות של בחור שהיו קלועות באצבעותיה של חברתו נשתמטו ואף הוא נשתמט וברח. שכבר נשמעה שמועה שכלב שוטה משוטט בעיר, וכשראו את הכלב ואת כתבו נטלו את רגליהם וברחו.

שוב עמד הכלב יחידי. כל מקום שנתנו בו בני אדם עיניהם או סקילה או בריחה.

עמד הכלב וצפה אילך ואילך. בדירות גדולה תקפה אותו ואת כל העולם. התחיל מלקק את האבנים ומטה אזניו אילך ואילך. כיון שלא שמע כלום החזיר פניו כלפי מאה שערים. אמר הכלב הב הב לאכול אני צריך. חזר למאה שערים ואכל כל שבעו. לאחר שאכל ושתה ומלא את כרסו כל מיני מגדים נשתתח ונרדם.

יפה שינת למי שנרדף כל היום, כל שכן בשעה שהרודפים דוממים ואינם מבטלים אותו משנתו ורוח צוננת מנשבת ומרשלת צפרנם של פרעושים ויתושים. וכבר היה הכלב מרגיש בבשרו מעין מה

שמרגישים כשמכה מגלידה וריטוט מתוק מחלחל בתוך המכה ואתה מתעדרן להנאתך ומתנמנם ורואה עצמך מבריא והולך, אלא שבאשמורה שניה נעשה גופו כבד כאבן וכל איבריו נתחלחלו. ועדיין היה מקבל יסוריו באהבה, אלא הרהורים שהרהר ביום באו עליו בלילה. פעם נראה לו שרבי גרונו מדבר מתוך חרונו ופעם נראתה לו מאה שערים כשהיא מסקלת אותו בצללים. לא עליכם כל חולמי חלומות חלומות קשים כאלו. אפילו עובדי כוכבים ומזלות אינם רואים את עולמם לעתיד לבוא גרוע וקשה כל כך.

למחר השכים הכלב ומצא קופות של בשר ודגים מלוחים ופירות וירקות וככרות של נחתום מונחים באשפה, כל מיני מאכל שזרקו החנוונים מתוך חנויותיהם מפני הסכנה שמא נגע בהם הכלב השוטה בלילה כשהניחו את חנויותיהם פתוחות וזרק בהם ארס. אלמלא לא השהה הקדוש ברוך הוא את אכילתו בתוך מעיו היה יכול לחזור ולאכול ואין ממחין בידו.

היה הכלב מטייל בין הקופות כסוחר שביעית עד שיצאו אנשי מאה שערים בכלי עץ ובכלי עצם ובכלי חרס ובכלי זכוכית, בקדירות ובפכים, בפחים של נפט ובתנורים של טיט, בקני מנורה פסולים ובמאזנים שהצניעו מפני המלכות, במרגליות של זכוכית ובנזמים שעשויים כקדירה מלמטה וכעדשה מלמעלה והתחילו מסקלין אותו ומבריחים אותו ככלב שוטה. צעק הכלב הב הב, מה חטאי ומה פשעי, וכל מי ששומע קולו נוטל כלי בידו וזורק בו הכיר הכלב שאין כאן מקומו והלך למקום אחר.

ג

התחיל הכלב משוטט משכונה לשכונה וממבוי למבוי ומחצר לחצר. יש לשער שהגיע עד לשער יפו ונכנס לתוך העיר לפנים מן החומה. אף על פי שאין ראה לדבר אין לבטל את השערתנו, אלא שאין ידוע אם נכנס דרך השער או דרך הפרצה שפרצה המלכות לכבודו של וילהלם קיסר, שכשעלה וילהלם קיסר לירושלים פרצה המלכות לכבודו פרצה בחומת ירושלים. ומאחר שאנו משערים שנכנס לתוך העיר יש לשער שהלך משם דרך שוק העליון, שקורין רחוב הבטראק, ונטה לימין ונכנס לשוק הירקות שלפני רחוב היהודים, שרוח צוננת נושבת שם, משום שהוא מקורה בתקרה של אבנים. משם הלך דרך שוק אלאדין עד שנשתלשל לרחוב השלשלת ועבר על

כמה משעולים צרים ועקומים ששם דרים ישמעאלים בני אפריקי. משם הלך לשוק המאידן ומשם הלך עד סוף הרחוב עד שהגיע לבתי מחסה וביקש מחסה לעצמותיו. ואין צריך לומר שכל מקום שהלך לשם מולו הלך עמו, שבאותם הימים היתה העיר מלאה חדרים ובתי תלמוד תורה וישיבות, וכל חדר וישיבה מלאים תלמידים וכל תלמיד ותלמיד בקי בלשון הקודש. וכשראו את הכלב ואת כתבו סיקלו אותו באבנים ועיפרוהו בעפר. ברח על נפשו ורץ למקום שרץ עד שהגיע למקומות הגויים ונתחבא שם. ואין אנו יודעים היכן נתיישב תחילה, אם בבית הכנסת אורחים של הצרפתים או אצל הארמנים או אצל היוונים או אצל הכושים או אצל הסורים או אצל הפרוטסטנטים או אצל הקטולים או אצל הקופטים, אבל ידוע שתקע ישיבתו בין הגויים. אומות העולם שאין מכירים בלשון הקודש לא מצאו בו פסול ולא עשו לו כלום, אדרבא פעמים היו מזרקים לו דבר של מאכל. אבל הוא לא מצא קורת רוח משיבתו שם מפני ערבוב הלב, שהיה יושב ותוהה אפשר ישראל רחמנים בני רחמנים מתאכזרים כל כך ועשו וישמעאל מרחמן עלי. היה הכלב מחטט בשכלו. אבל השכל הכלבי לא הספיק לעמוד על אמתות הדברים.

אף על פי שישב בשלום ומונותיו מצויים לו בשופי ולא היה חסר לגופו כלום לא היתה הנאתו שלימה, שכל הימים היתה מחשבתו קשורה במאה שערים ובשאר כל שכונות היהודים, כזנב זה שקשור לו מאחוריו. כל אותם הימים לא היתה השאלה הזאת זה מפיו אפשר ישראל נהפכו אכזרים ועשו וישמעאל נעשו רחמנים. שאם לא כן במה אני מפרנס את המקרה הזה שגרשוני ממאה שערים ומשאר כל שכונות של יהודים. לסוף בא לידי מסקנה ששמץ פגם יש בו שמשניאו על חבריות ולפיכך מרחקים אותו, שעדיין היה לבו של כלב שלם ולא תלה את הקלקלה באחרים, כדרך בריות בני אדם שתולים את הקלקלה באחרים ואת השבח בעצמם.

התחיל מפשפש בעצמו מה פגם יש בו ולא מצא. שהיה הכלב יודע שאין ברירה בעולם מנוקה ממומים, ואף הוא בכלל, אם כן מפני מה נתנו עיניהם דוקא בו. אם תאמר שאין כל המומים שוים ומום שבו משונה משאר כל המומים, עדיין הדבר תמוה. מה טעם ישראל רואין את מומו ועשו וישמעאל אין רואין את מומו. אם מפני שאין כל העינים שוות או מפני שמה שלגבי ישראל מום לגבי עשו וישמעאל אינו מום.

שאלה זו בבלבה דעתו של כלב והתישה את כחו. אבל הוא לא נסתפק בחקירות בלבד, ואף על פי שתשש כחו לא שכב על כרסו עד שתבוא הישועה מאלוה, אלא חיזר אחר כל מיני רפואות. יש שהועילו לו לשעה קלה ויש שהוסיפו לו מכאוב על מכאוביו. או שהועילו לו לאבר זה ויקלקלו שאר איבריו, כדרך הרפואות שרפואות אבר אחד ומביאות תקלה ונוק לשאר איברים. לסוף נתייאש מכל הרפואות והיה שוחק על עצמו שהאמין בהן תחילה. פטור בלא כלום אי אפשר. התחיל מתבונן ברפואות הטבעיות בכל מה שנברא מששת ימי בראשית ולא מצא לגופו טוב מן המים, שהמים מחדשים את הגוף ומשיבים את הנפש. יש לתמוה שדבר זה לא עלה במחשבתו תחילה, וכי לא היה יודע סגולת המים, אלא כל שיודע צרת המים בירושלים אינו תמיה.

נתן הכלב ראשו בין ברכיו והתחיל מעיין להיכן ילך והיכן ימצא קצת מים לתקן עצמותיו. העביר לפניו כל מרחצאות שבירושלים ובא לכלל דעה לילך למרחץ של תורכים. ועדיין לא היה יודע לאיזה ילך, אם לזה שאצל שער האריות או לאותם שאצל החומה המערבית או לזה שכנגד בריכת חזקיהו. לסוף סילק דעתו מהם. למה, מפני הליצנים שיושבים כל ימיהם בבית המרחץ, שיכולים לשפוך עליו קיתון של רותחין לשם ליצנות. ועוד היה חושש, שמא יפגע בו סימינירסטן מחוסר דירה שבא ללון שם וכשיראה אותו יפרסם גנותו. ולמה לא הלך לבריכה זו שברחוב ממילא? מפני שהיא חריבה בימות החמה ואין בינה ובין בקעה של אשפה אלא שמה בלבד. וזו טעות שטעה הגשמים, והוא לא ידע שבימות הגשמים אפילו סתם בתים בירושלים מתמלאים מים. לסוף הסכים בדעתו לילך למרחץ של יהודים שאם יפול בידיהם לא ידונו אותו ברותחין.

וכאן נתקשה שוב ולא היה יודע לאיזה ילך. אם לזה שבבית הכנסת של נישני שכנגד בתי הקראים שקורין להם יהודים הפוכים או לזה שבחורבה או למקוה של המערבים שתמיד הוא צונן, הוא שאיס' טניסים שבמאה שערים באים לשם לטבול עצמם בערב יום הכיפורים. או אפשר ילך לזה שברחוב חב"ד או לזה שבחצר של העגונה. התחיל בוחן איוה מהם יפה יותר, זה שבחצרה של העגונה כל הטובלים שם תשושים ומלוכלכים כמטאטא של ערבי פסחים,

ואף המים עצמם ספק אם הם מים, ומעשה והוצרכו להביא סכין להסיר קרומיו. כנגדו אלו שטובלים במקוה של נישא או במקוה של חב"ד עיניהם יפות ופניהם מצוחצחות, והוא לא היה יודע שלא המים עושים אותם נאים, אלא "מעות יחיד" ששולחים להם מלבד חלוקה כללית עושים אותם נאים.

עם שהוא מעיין כך נצנץ לפניו בית המרחץ שבבתי אורין שטיין שמחוצה לחומה, ששם מקוה טהרה, ומעלה יתירה יש שם שאין כלבים, לא כשאר שכונות, שכל שכונה ושכונה יש לה כלבים משלה ואין מניחים לכלב שאינו משלהם ליכנס לתוך תחום שלהם, מה שאין כן בתי אורין שטיין שעומדים בין שתי שכונות, בין זכרון משה ובתי וורשה וחילקו הכלבים ביניהם את השכונות, אלו נטלו להם את בתי וורשה ואלו נטלו להם את זכרון משה והניחו את בתי אורין שטיין בלא שלטון.

ה

אבל הכלב מנוסה בנסיונות היה יודע שאם כלבים לא יפגעו בו בריות בני אדם יפגעו בו, רבץ על מעיו והמתין, כדי לחשוב את דרכו ולבחון את פסיעותיו.

בתוך כך עלה המואזין בראש הצריח וקרא לתפילת המנחה. פרשו הערביים את גלימותיהם לפניהם על הארץ וכרעו והשתחוו בפשיטת ידים ורגלים והתפללו את תפילתם. החמה שקעה והלכה וכוכבים התחילו מבצבצים ויוצאים עד שנתמלא הרקיע מהם, וכל כוכב וכוכב הבהיק כטיפה של גשמים. אמר הכלב לעצמו אילו היה הרקיע נהר וכוכבים מטפטפים מים לא היית צריך לטלטל את עצמותיך התשישות ולילך למקום סכנה, ישב ונסתכל ברקיע. נפלה עליו שינה ונתנמנם. הראוהו נהר גדול שכל מיני מימות יוצאים ממנו. נתמלא לבו שמחה וצווח מים מים, קיפל את זנבו והוציא לשונו והתחיל רץ לקראת המים, עד שכהו רגליו ועדיין לא הגיע אצלם. שף עיניו על כל סביבותיו ולא ראה לחלוחית של כלום. אמר עדיין המים רחוקים ממני, ארוץ קצת ועוד קצת ואגיע אצלם. הכניס כחו ברגליו ורץ בתוקף ריצה אחר ריצה ועדיין לא הגיע אצל המים. אמר עוד שתי ריצות ואני מגיע, זירז את רגליו ורץ שתי ריצות כפולות ועדיין לא הגיע. תלה אזניו באויר ושמע שקולם של מים הולך. עצם עיניו והלך אחר הקול, לפי שכהו עיניו מן הריצה. ועדיין לא הגיע אצל המים. נפל על רגליו ופקח את

עיניו והביט. ראה שהמים פרים ורבים ואין בינו לבין המים אלא כשלוש פסיעות. אמר עוד ריצה אחת והריני מגיע. גער ברגליו שהניחוחו ואין הולכות עמו, ולא נתקרה דעתו של כלב עד שנשכן. נתפצעו ולא זזו. התחיל מהרס כתרנגולת ומקרטע כצפרדע וצונף עצמו כנחש וזורק עצמו כחץ ועדיין לא הגיע. התחיל מגלגל עצמו כשעיר המשתלח עד שנעשו איבריו כהים ועדיין המים רחוקים ומתרחקים ממנו. נפקחו עיניו והכיר שאותם מים שרואה אין אלא מחזות שוא, כמעיינות וכנחלים שמראים להולכי מדברות. נפל על כרסו ושכב במקום ששכב. פייס את איבריו שהטריחם על חנם וטיפל ברגליו שכהו מן הריצה ואמר שוטה היה זה שהלך אחר עיניו ומשך אחריו את עצמו. עכשיו אפילו מראים לנו ארבעה ראשי נהרות של עולם אין אנו זזים. עצם את עיניו והגה בכל ריצותיו וחזר ואמר עכשיו נשכב במנוחה ולא נזוז ממקומנו. כיון ששכב הראוהו פלג מלא מים. עמד והטיל עצמו לשם בכל כחו. אותו פלג אספקלריא היתה, כאותה שתולים הספרים בתנויותיהם כדי להסתכל בה בשעת תספורת. ומשהטיל עצמו לתוכה נחבט כל גופו ונשברו עצמותיו, ואין צריך לומר רגליו.

כיון שהאיר היום מצא עצמותיו שבורות. אמר לעצמו מה זה, הרי כל הלילה שכבנו ולא עשינו כלום ומאיכך עצמותינו שבורות. חלץ עצמותיו ולא נחלצו. פשט רגל אחת ולא נפשטה. פשט שניה ולא נפשטה וכן שלישיית וכן רביעיית. פקח את עיניו וביקש לבדוק את עצמו. נתעצמו עיניו מאליהן וחזר וראה את עצמו רץ, כדרך שהיה רץ כל הלילה, אלא שבליילה רץ ריצה של ממש לשם נהר לשם מים ועכשיו רץ סתם, כמי שבהול ואינו יודע על מה בהול, שלא היה הכלב זוכר את חלומותיו ושוכחם מיד.

אחר שעה נפתחו עיניו בתוקף, כאילו פתחו אותן בצבת של ברזל. הגביה את עצמו והיה יושב ותוהה. לסוף בא לידי מסקנא שצריך לילך למקום של מים כדי לרפא את עצמותיו. וכאן לא שאל לחיכך אלך, שכבר מאתמול ידע שצריך ידע שצריך הוא לילך למקוה שבבתי אורין שטיין. אלא ששכח מה טעם בחר בבתי אורין שטיין ולא במקום אחר, שכך דרכו של כלב, שעושה את עשיותיו אף על פי ששכח את הטעם.

נטל הכלב רגליו ורץ ועמד ועמד ורץ עד שהגיע סמוך וקרוב לבתי אורין שטיין, ומזלו עמד לו שלא פגע בו שום בר ישראל ולא ראו את כתבו. לסוף פגע בחבורה של חסידים שבאו משמחה

של מצוה, שאותו היום יום הילולא היה וישבו החסידים בקלויז שלהם ושתו והיו מבושמים קצת והיו טרודים בעצמם למצוא מקום כשר לרגליהם. שלא יהליקו ולא יפלו לבורות ולפתחים ולא השגיחו בו. לסוף פגע בזקן אחד סומא. לסוף פגע באדם בחור. חשש הכלב שמא יעשה בו דין, אבל אותו בחור לימד את עיניו שלא להסתכל בחיות טמאות. לסוף פגע באדונית אחת ישראלית שידעה לקרות אבל לא בלא ניקוד. עברה עליו ולא אמרה לו דבר. התחיל סבור שכבר נתקן פגמו ושוב אין לו להתיירא. נכנסה בו רוח יתירה ולא דקדק בפסיעותיו. ויש דעה שביקש לחזור ולילך לבית העם, אלא שנתאוהה לטבול תחילה.

לא הספיק לירד לבית הטבילה עד שראו אותו ואת הכתב שעל גבי עורו. נטלו כל מה שמצאו והתחילו מורקים בו. שינים תותבות וחגורות שקושרין בהן את השבר ואלונטיות לחות ושאר כלים מלוכלכים שאין לעמוד מפני ריחם. נטל הכלב רגליו וברח ונמלט על נפשו לבית הספרים.

אותה שעה ישבו כמה מחכמי ירושלים וסופריה וקולמוסים בידיהם וספרים לפניהם וכתבו מה שכתבו והעתיקו מה שהעתיקו. כיון שהרגישו בכלל הגיחו ספריהם מידיהם וברחו. ולא הספיקו להזכיר שמות הספרים ומחבריהם שאת דבריהם העתיקו. אף הוא ברח. משום חרם קדמונים שיש על בית הספרים. נפנה והלך אצל בתי החבשים. עמד משתומם, כמי שנתגלגל למקום חדש. וכי רחוב החבשים מקום חדש היה לו. והוא רגיל היה שם, אלא שכל הימים בית יראתם גגו שחור והיום צבעוהו כחול. היה מתיירא לעמוד שמא יש כאן מעשה כשפים. נטל רגליו ונפנה והלך לרחוב העקום ועבר על ביתו של בן יהודה והגיע לרחוב הקונסוליים. ביקש לפנות משם למגרש הרוסים ולחזור לעיר דרך שער שכס, אלא שרגליו הולכיחו לצד ימין לשכונת אבן ישראל לימינו של רחוב יפו. ועדיין היו רגליו מושכות אותו, שתיים מרגליו למחנה יהודה ואחת לסוכת שלום ואחת לא לכאן ולא לכאן. עד שנמצא עומד לפני בית הספר של חברת כל ישראל חברים.

אמר הכלב בלבו הרי כאן מלמדים כל מיני חכמה, אפשר ילמדוני מה טעם אני שנאוי. אבל דרך ארץ היתה בו ולא נכנס פתאום, כדי שלא לבטלם מתלמודם, אלא נשתטח על אסקופת הבית והמתין למורים שיצאו.

מתוך שישב קמעה נתחוללה דעתו. עלה בדעתו פתאום שכל אותה

פורענות לא באה לו אלא על ידו של צבע, שהרי עד שלא נגעו בו ידו של צבע לא היה רדוף ומשגנעה בו ידו של צבע הכל רודפין אותו.

שאל הכלב את עצמו מה עשה לי הצובע הלז, וכי בשביל שנגע בי בקצה מכחולו פסל אותי. אילו נעץ בי צפרנו הייתי אומר דיבוק הכניס בי, מאחר שלא נגע בי אלא במכחול מה יש לומר. אפשר ריקא זה כתב על עורו דבר של גנאי.

שירבב הכלב את ראשו כלפי גבו וראה סימני אותיות על עורו. אמר הכלב כל הרעות טובות, אלמלא לא הבריחוני מבית המרחץ הייתי טובל והכתב מתמחק ולא הייתי יודע לעולם את האמת. עכשיו שהבריחוני ולא טבלתי אדע את האמת. באותה שעה לא נחשבו לו כל יסוריו ולא כלום כלפי ידיעת האמת.

חזר ושירבב את ראשו לאחוריו ובקש לעמוד על אותו דבר, ברם כל יגיעותיו היו על חנם. עמד תמיה ואמר בוא וראה כל מי שרואה אותי יודע את האמת שבי, ואני בעל האמת בעצמו איני יודע אמת זו מהי.

הב הב הב, אמת זו מה היא? תוך כדי הבהבו כינס את לשונו לפיו ואמר שוטה בלום פיך ואל תבעית את הבריות, המתן עד שיצאו המורים מבית הספר ותשמע את האמת.

לא היו רגעים מרובים עד שיצא המנהל. קפץ הכלב כנגדו וליקלק את מקלו ואמר בבקשה ממך אדון, ראה מה כתוב על גבי.

ראה המנהל אותיות עבריות. נטל זוג משקפים והרכיבן על חוטמו והתחיל קורא כדרכו משמאל לימין. זיווג את האותיות וצירפן וקרא בלק. חייך ואמר אנשי המזרח אנשי דמיון הם, שקוראים לכלב בלק. החליקו על ראשו וצייץ לו בלק בלק. שמע הכלב שזה קורא לו בלק ולא נעלב, אם כן אף אנו יכולים לקרותו בלק.

כשכש בלק בונבו ואמר זהו שאמרת שלא באה לי הצרה אלא על ידי אחרים, שכתבו עלי מה שכתבו, אלא וכי בשביל שריקא אחד כתב מה שכתב ראוי אני שיברחו ממני.

ברית כרותה לאמת שכל מבקשיה אין מסתפקים במקצתה אלא מבקשים את כולה, כך בלק מאחר שנתן לבו על האמת בקש לדעת את כל האמת כולה.

היה בלק עומד לפני המנהל וקורא הב הב הב, הב לי פירוש הדברים, הב לי את האמת לאמתיה. יצא השמש וראה את הכלב ואת הכתב שעל גבי עורו. טען רגליו על כתפיו וברח.

אמר בלק הוא יודע את האמת, אלא אוי לי שהצניעה בלבו ולא
אמר לי מהי.

ועדיין היה בלק רחוק מן האמת, ברם חקירת האמת התחילה
מנחמתו בצרתו. כמאמר המשורר האלקי
ברוך תהיה מחקר כי נחמתני
עת משברי יגון עד נפשי באו.

1

בלק מצא מנוחה לגופו, תנחומין לנפשו לא מצא. מצטער היה על
מה שנשמט מרגליו ולא שמח במה שהגיע לידיו. כל העולם כולו
לא היה כדאי לו כמקום שגלה משם. בין כך ובין כך נתיישב בין
האומות ונטמע בין הגויים ונתגאל בבישולי עכו"ם ונטמטם לבו
ולא הבחין בין חג לחגא. אבל מומר להכעיס לא נעשה, ועדיין
היה מתעורר באשמורה שניה וצועק כדון אשמורה שניה כלבים
צועקים.

נמשלים רשעי ישראל ככלבים, אבל רשעי ישראל פעמים חוזרים
ופעמים אין חוזרים ואפילו חוזרים אין חוזרים עד שיום הדין
ממשמש ובא, ואילו בלק חזר קודם לכן, כיון שנכנס אלול ונשמע
קול שופר נתעורר לבו מצעמו ונתמאסה עליו ישיבתו והתחיל
קץ בטובתם של גויים והיה מוכן ועומד לוותר על כל חיי העולם
הזה בשביל שעה אחת במקום שגלה משם.

וכבר ראה את עצמו בחלום יוצא מבתי ישראל ובפיו ראשי
"כפרות" ופרוסת קוגיל וטשולנ"ט, או יושב לפני הכתבים שמדביקים
בכתלי הבתים כנגד בתי הספר הנקראים שקאל"ס וגורר את הבצק
שהכתבים דבוקים בו בכותל ואוכל, כאותם הכלבים שהמשיל
חז"ל על הפסוק לפתח חטאת רובץ. יש כלבים ברומי שיודעים
למצוא פרנסתם בחממה, כיצד, הולך ויושב לפני הנחתום ועושה
עצמו כאילו הוא מנמנם, כדי שהפלט לא ישמור עצמו ממנו,
ולפיכך הפלט מנמנם, שהוא בטוח מן הכלב, והכלב קם ושומט
הפת על הקרקע ועד שהפלט קם ומאסף את הככרות נמצא הכלב
אוכל כבר והולך לו.

שכח בלק כל המלקות שלקה וכל האבנים שנזרקו בו והיה פושט
ראשו כלפי מאה שערים, ואלמלא שכלו הכלבי מזהירו ומתרה בו
היה רץ והולך לשם, וקרוב לודאי שהיו עושים אותו גל של
עצמות.

1

ימות החמה עמדו בעצם תקפם. ירושלים עטופה ברעב ובצמאון
ובאבק וכל מיני תחלואים רחמנא ליצלן, קדחת ואב"ו רכ"ב
ואינפלואנציה מהלכים בעיר וכל מיני זבובים ויתושים ופרעושים
ויבחושין עשו דמם של ישראל שחוק. אדם יושב בבית דומה למת
מצוה שאין לו קוברין, אדם יוצא לחוץ ליקח רפואה בבית המרקחת,
עד שהוא עומד לפני הרוקח באה סופה של אבק ומכסה אותם
והם עומדים זה כנגד זה כקופות של אבק. זה האבק של ירושלים
שאינו פוסק כל ימות החמה.

אין רע בלי טוב, אבק זה כיסה עורו של בלק וחיפה על כתבו
עד שלא ניכר בינו ולשאר כל הכלבים.

לא היו ימים נוחים לבלק כימים אלו שירושלים עטופה באבק
וישראל מיוגעים מן החמה ומן הצמאון. בלק לא היה שונא
ישראל, אבל משהכיר שכשישראל דוויים וסחופים אין פגיעתם רעה
שמח על צרותיהם, ולא עוד אלא שנדחק למחיצתם ונבח כנגדם
כדי להבעיתם. בוא וראה כל זמן שלא נתגרה בהם נתגרו בו,
עכשיו שהוא מתגרה בהם הם אין מתגרים בו. יודע בלק שאינו
עושה יפה, אבל מה יעשה שיצרו מסיתו לנבוה. מה יצר הרע
אומר לו, כפויי טובה הם, בועטים בגומלי חסד וגומלים חסד לעושי
רעה, הראה להם שיניך ויכבדוך. לא כאביך שאמר הוה נוח לבריות
ואל תצעק הרבה, ולא כרבותיך שאמרו כיון שהכלב מתרצה לפני
הבריות ואינו נובח אדם מה אומר, שליט אני על החיות, דבר יש
בעיני שסוכר פיו של כלב, ומאחר שהוא יודע שאין בעיניו כלום
משמשליטו על הכלבים קושר עמהם האבה ונותן להם כל צרכיהם
ומחניף להם, ולא כאמך שאמרה חבב עצמך על הבריות ואל
תצטרך להוציא קולך לבטלה, אלא כסמא"ל שקרוי כלב והוא ממונה
על הגיהנםם וצועק הב הב.

אבל כשהגיע בלק למאה שערים אמר לשטן חזור, פה שאכל מפתם
יחרץ עליהם לשונך?

ח

כינס בלק לשונו וכבש את פיו ופשט את רגליו לילך. עד שהלך
רפה לבו, היה פוסע פסיעה אחת והחזיר שתי פסיעות, חוזר שתי
פסיעות ופוסע פסיעה אחת. מתוך כך נתייגע ביותר, אמר בלק
אחזור לביתי ואבוא ביום אחר. כיון שהלך חזר ראשו לאחוריו.

הלך אחר ראשו חזר ונבו לפניו. הלך אחר ונבו חזר ראשו לאחוריו. הקיצור, כל הטייתו לא היו אלא להכעיסו, וקרוב היה בעיניו שלעולם לא יהא שלום בין ונבו לראשו.

בתוך שהוא הולך וחוזר חוזר והולך ראה בית מוקף גדר של אבנים ואילנות נוטים לרשות הרבים, ואף על פי שמכוסים אבק ולא נראה ירקרקותם הכיר שאילנות הם. אמר בלק בלבו עד שיפוח היום אשב בצלו של אילן ואפוש קצת, אפשר תתחולל דעתי ואשקול בלבי מה אעשה.

עמד ונכנס לגן וישב במקום שישב וחשב מה שחשב. ראה תינוקות לבושות שמלות כחולות משחקות בחצר ומעוותות פניהן ומעקמות פיהן וקולות משונים יוצאים מהן. הכיר שבית ספר כאן והן משיחות בלשון של אומות. אבל של איוז אומה לא הכיר, אף על פי שהיה יודע שבעים לשון כרוב כלבי ירושלים. שעדיין לא היתה לשונה של אותה אומה מהלכת בארץ, אלא מאחר שאותו בית ספר מיסודם של אחינו בני ישראל שבאנגליה עלה על דעתו של בלק שלשונן אנגלית.

חייך בלק בין שיניו ואמר לעצמו בנות ישראל דעתניות הן, כשם שלמדו אחיהן לשונם של כל ישראל חברים כך ילמדו הן לשונה של מיס לנדא. אילו היה שלום עליכם רואה אותן היה עושה סיפור נאה. כיצד, היה נוטל תינוקת מבית ספר של זו ומשיאה לתינוק מבתי הספר של כל ישראל חברים, זה אינו מכיר לשונה של זו וזו אין מכירה לשונו של זה והם קצים בחייהם והולכים אצל הדיין להתגרש. הדיין אינו מבין לשונם והם אין מבינים לשונו על כרחם חוזרים לביתם ומוסיפים כעס על כעסם. כיון שרואה הבעל שלא נבראו הלשונות אלא כדי שלא יבינו בני אדם זה את זה עמד ונשתמש בידי ויהיה מכה אותה. מה עושה היא, זורקת קדירותיה בפניו. כיון שנשברו הקדירות ואין במה לבשל הוא בורח למדינות הים והיא נשכרת אצל האשכנזים למשרתת. בעלת הבית מדברת עמה רוסית והיא משיבה לה אנגלית, זו אינה מכירה לשונה של זו וזו אינה מכירה לשונה של זו. לבסוף משלחים אותה והיא יושבת בלא בעל ובלא פרנסה.

ט

משהחשיך עמד בלק והלך למאה שערים. וכאן ניתנה רשות למקשן להקשות, בלק שחשש לחייו היאך הלך

למאה שערים, וכי לא היה יודע שמקום של פורענות היא לו. שאם יראוהו יעשו אותו גל של עצמות, אלא שראה את רבי גרונם יקום פורקן ונכנס, ורבי גרונם גלימתו נגררת לו עד למטה מרגליו, נטפל לו בלק ונתחבא בשולי הגלימא ונכנס עמו והבריות לא הרגישו שכלב הולך עם רבי גרונם.

רודפי מצוות ואוהבי מוסר שמאה שערים מלאה מהם הקיפו את רבי גרונם מכל צדדיו והראו לו חיבתם שרצה לכבדם לדרוש. ענה רבי גרונם בכתפיו כשעינו אחת נטויה כלפי מטה מחמת משך רבי גרונם כלה כלפי מעלה, כדי לרמו לפניו יתברך כמה ענוותן אותו אדם וכמה רחוקה דעתו מלהתגדל ולדרוש ברבים. אבל הואיל ונודמנה מצוה לידו לדרוש ולהחזיר בני אדם בתשובה ציוה שיציאו לו ספסל לחצר בית הכנסת הגדול אפשר שיאמר שתיים שלוש מלים.

מיד נתקבצה כל מאה שערים ובאו לשמוע את רבי גרונם, שעדיין לא נתמלאה ירושלים טיאטראות וקרקסאות ובתי צחוק ושעשועים והיו מתאווים לשמוע דברי מגידות.

עלה רבי גרונם על הספסל וקנה את חוטמו בשולי גלימתו. ולמה בשולי גלימתו ולא בשרוולו, מפני שבשרוולו הוא מסנן את המים קודם שתייה. שפשף את עיניו והציץ כנגדו בועף.

התחילו מתנבאים מה תהא הדרשה היום ומה ידרוש רבי גרונם. עניים נגזלים ואלמנות נעשקות ויתומים מתרצעים ומטי דין מרימים ראש ואין מי שיאמר להם מה תעשו. אף אותם שבאו בכוונה תחילה לטרוף את זמנם התחילו מסתכלים בפני רבי גרונם בתוך כבוד, שמיד הוא פותח פיו ומפרסם את החנפים שממלאים את העיר איבה ושנאה וקנאה ותחרות ועין רעה ומחלוקת ועושים את ירושלים חרפה בגולה.

פשק רבי גרונם את רגליו ועמד, ואלמלא לא פשק רגליו לא היתה לו לבלק תקומה והיה מנבח והיו כל העם מתייראים ובורחים. ביטל רבי גרונם מהותו הראשון וקיבל מהות אחרת. ראשו שהיה שמוט ככלי שנפסל ועמדו בעליו לזרקו לתוך האשפה. נודקף והתחיל מקפץ ועולה מקפץ ודורש.

זה לעומת זה עשה האלקים. עשה בתי כנסיות ובתי מדרשות לתורה ולתפילה ועשה כנגדם חנויות לסחורה. עם שרבי גרונם דורש

עומד לו חנווני בפתח חנותו ומוכר כלי חרס לערבי, בודק הערבי את הכדים אם אינם מרועעים ובודק רבי גרונום את מעשיהם של ישראל וקולו של רבי גרונום וקולם של כלים הריקים עולים בערבוביא. צעק רבי גרונום מי ברעש. וצעקו כל העומדים סגור חנותך. אמר החנווני כל היום כולו לא הרווחתי פרוטה ועכשיו שזימן לי הקדוש ברוך הוא קונה אתם מבקשים לקפה את פונסתי. נזדמן לשם שוטר. עמד ופתס את החנווני בבגדו וצעק יהודי סגור חנותך. אמר לו החנווני היכן היית ביום שגנבו את הסחורה מן החנות. בשעה שמבקשים אותו אינו בא ובשעה שאין מבקשים אותו בא. ראתם לזה, קנאת השם צבאות אכלתהו. מה גרונום מתכוין לשם פרנסה כך אני מבקש פרנסה. נטל השוטר את החנווני וטלטל אותו עד שעמדה נשמתו לפרוח וכל ישראל צועקים כנגדו שקץ, עז פנים, מחוצץ, מיד נעקור אותך מן השורש. כיון שראה החנווני שכלתה עליו הרעה סגר את חנותו והלך בפני נפש. מיד נתגבר קולו של רבי גרונום ונתמלאו שתי עיניו מין לפלוף, זה הפלפוף שהבריות טועים לראותו כדמעות. התחילו כל הנשים בוכות ומבכות את בעליהן ונתמלאה כל מאה שערים בכייה. הגביה רבי גרונום קולו וצעק אי לנז מיום הדין אי לנז מיום התוכחה. אדם מהלך בשוק ודומה לו שאינו חוטא, אבל אני אומר שהוא חוטא ופושע. כיצד, כגון שעמדה עגלה רתומה לשור וחמור והריח אותו אדם טביקי ונתעטש ונדדועו-והבהמות וזו, נמצא עובר על לאו של לא תחרש שור וחמור יחדו. אדם עומד בבית הכנסת ומתפלל בצבור ועונה אמן, דומה שאכן במקום קדוש מנוקה הוא מכל עון, אבל אני אומר לכם שהוא חוטא ופושע. שאינו עונה אמן בכל כחו.

מורי ורבותי, אתם נצבים היום כלכם כאן בעיירתנו הקדושה מאה שערים, הרי שכאן צריך אדם להיות מנוקה מכל עון. ומה אנו רואים מורי ורבותי, שאין לך אדם שאינו חוטא. הרי שישב אדם כל היום בתענית, מעוטף בטלית ומעוטר בתפילין והשלים מאה ברכות, לא על ידי אכילה גסה חס ושלום, אלא כמו שאמרנו שהתענה וצם והוא שוכב לישון וקורא את שמע ועולה על משכבו ועוצם עיניו מראות ברע ואינו מהרהר בשום מחשבה זרה חס ושלום. אתם אומרים שהוא מנוקה מכל עון. אומר אני לכם מורי ורבותי אי ואבוי, אדם זה שצם כל היום ולמד כל היום ולא הלך בלא תפילין והתפלל כל היום כולו וקרא את שמע בכוונה ולא

שח שיחה בטילה ולא העלה על שפתיו שום דיבור של חול ולא עלה שמץ של מחשבה זרה על לבו אף על פי כן הרי זה חוטא. כיצד, מורי ורבותי, הריני מגיד לכם, ולמה לא אגיד לכם, מוטב שאתם שומעים מפי עד שאתם שומעים מפי מלאכי חבלה, שאם אתם שומעים מפי מלאכי חבלה אי אפשר לעשות תשובה, וכשאתם שומעים מפי יש סיפוק בידעו לעשות תשובה. הרי שהוא ישן ונפלה הירמולקה מראשו, לא די שהוא חוטא בגופו, שהוא עובר על איסור גילוי ראש אלא שמחטיא את הנשמה הקדושה. כיצד, שבאותה שעה עלתה נשמתו למעלה וכתבה מעשיו של אותו יום. אומרים לה בתי כתבת הכל. אומרת היא כתבתי הכל. אומרים לה ולא שכחת כלום. והיא משיבה לא שכחתי כלום. אומרים לה שמא טעית. והיא נשבעת שלא טעתה. מיד מזדעזעים כל שבעת הרקיעים על שבעת שקר ומשליכים אותה למטה והיא חוזרת לגוף, ומה היא רואה, אוי לעינים שכך רואות, רואה היא שהוא שוכב וראשו מגולה. שמא אתם אומרים נגמר הדבר, אני אומר לכם לא כי, אלא עבירה גוררת עבירה. למחר הוא משכים לבית המדרש ואומר אלקי נשמה שנתת בי טהורה. מורי ורבותי, לא די שהוא שוכב בגלוי ראש וחוטא בגופו ומחטיא את נשמתו, הוא בא לבית הכנסת ומתחצף לפני קונו ומעיד עדות שקר בעצמו. באותה שעה נודעו על כל הצבור. פונים לכאן הרי אוי, פונים לכאן הרי אוי, אם ישבו בבית המדרש אוי, ואם יעלו על מטתם אבוי. יודע רבי גרונום שמבקשים לשמוע דיבור של נחמה, אלא שלבו מר כלענה ואינו יכול להוציא מפיו אלא דברים מרים כלענה. כלום פורים היום שישמח את לבם.

בשעת דרשתו של רבי גרונום נתנמנם בלק, באמצע נתעורר בבחלה ונבח עד שהלך קולו ונתערב בקולו של רבי גרונום, אלא מתוך שקולו של רבי גרונום מנסר ביותר לא נשמע קולו של הכלב. לאחר שסיים רבי גרונום את דרשתו ועמדו להתפלל מעריב עמד הכלב והלך לבתי אונגרין. נשתטח שם בחצר אחת ונתנמנם.

יא

הלבנה נתעלמה בענניה ורוחות קרות התחילו מנשבות ומטלטלות את עצי הזית והטל יורד עליהם וריחם נודף. נתעורר בלק והציץ לתוך האפילה המתוקה והיה שוכב ומאזין לקול פעמוני גמלים שיצאו בשירה. טללי הלילה חיצוקו את לבו קצת עד שניטל רוגזו

שהיה מחלחל בגופו כארס. כל שכן אחר דרשתו של רבי גרונם. נשתטה בלק לא לשם שינה. אלא כדי להסתכל בגופו של עולם ולזון עיניו ממראות הלילה והיה שמח שנתן בו בוראו בינה לישון בשעת הדרשה ולהיות ניעור בלילה בשעה שהטל יורד ורוחות קרות מנשבות וריח טוב יוצא מן האילנות. אפשר יחידה הוא כאן שנהנה מטוב הבריאה.

וכיון שראה בלק את עצמו נתון בתוך שלוה כזו התחיל מתיירא שמא אינה אלא לשעה. מאחר שלא ראהו אדם בכניסתו לא פגע בו. אבל בבוקר כשיאיר הקדוש ברוך הוא את עולמו יצאו כנגדו ויבריחוהו. אלא אמר בלק לעצמו פחד זה שלא בעינתו הוא. לעת עתה חלוץ את עצמותיך ופשוט את רגליך ושכב על מקומי. עד שיקומו אנשי המקום הזה אתה יכול לישון הרבה. שלא כשאר כל אנשי ירושלים האונגרים הללו שזכו לבנות בתיהם במקום שפך הדשן. שפרנסתם מצויה ושנתם מתוקה. אבל בלק לא היה יחיד. שבאותה שעה יצא רבי פייש השוחט. להדביק כתבי חרמות בכתלי הבתים.

בלק לא נתעסק בפוליטיקה ולא נתערב בשום מחלוקת. ולא היה מבחין בין כולל לכולל ובין עדה לעדה. ובדבר זה היה בלק ממש יחיד בדורו. שכל מהלכי שתיים כשרים בעיניו. לפיכך אין לתמוה שלא נסתכל במעשי אותו איש שיצא להחרים חלק גדול מישראל ולהוציאם מכלל ישראל. אלא שמח עמו שהוא ניעור כמותו ושהוא נהנה בודאי כמותו מאפילה מתוקה זו שירושלים גלומה בה. באותה שעה נתמלא לבו של בלק אהבה וחיבה לרבי פייש. וכל מה שהיה בלבו צף ועלה על לשונו. כיון שנתקרר רבי פייש אצלו נבח בלק כנגדו נביחה של ריצוי. לומר לו אף על פי שאיני מדמה עצמי לך מודיע אני אותך שלא יחיד אתה כאן בשעה זו.

נתחלחל רבי פייש ונשמט הפנס מידו וכבה הנר ונפלה הקדירה נשתברה ונשפך השאור שבתוכה וכתבי החרמות שהיו מונחים בורועו של רבי פייש נתפורו אילך ואילך והתחילו פורחים באויר. אף הוא נשמתו פרוחה מגופו והתחיל רץ בבהלה. אבל רבי פייש נתגבר כארי. אמר רבי פייש שלוחי מצוה אינם ניוזקים. אם כן מה לי להתיירא. עמד והתחיל מאסף את הכתבים. התחילה הרוח מנשבת והתחילו הכתבים מדרדרים ומטפחים על פניו. נתחלחל רבי פייש ביותר והתחיל רץ. נשאו פתקין קל וחומר לעצמם ומה רבי פייש שהוא שליח מצוה רץ אנו שאנו המצוה גופא על אחת

כמה וכמה. מיד התחיל כל פתק רץ ומקרקר כל מיני דיבורים שכתב עליו רבי פייש. סבור היה רבי פייש שאבותיהם של אפיקורסים שהוא עמד להחריםם כמו מקבריהם ובאו להתנקם בו בשביל בנינם. שענינו הטעוהו. שהיו הפתקים לבנים כתכריכי מתים. היה צועק ורץ והם צועקים ורצים אחריו עד שנתקל בכלב ובעט בו. צעק הכלב ביללה ונתחלחל רבי פייש הלחלה גדולה ונפל. לא עליכם כל שלוחי מצוה הלחלה שנתחלחל רבי פייש באותה שעה. רבי פייש נתחלחל ונפל נפילה של ממש שגרמה לדברים הרבה שאין כאן המקום לפרטם.

ועכשיו נחזור אצל בלק. כשראה בלק מפלתו של רבי פייש היה משומם. אמר בלק שעה קלה קודם לכן היה מהלך על שתיים. שעה קלה קודם לכן בעט בי ברגלו. עכשיו הוא מוטל על ארבע. אלך ואריח בו. שמא אירעו דבר. כיון שהריח בו ננער רבי פייש וברח והניח את בלק מבוויש ונכלם. חלשה דעתו של בלק. לגמול חסד בקש וביישוהו.

אותו לילה נאה היה רוח צנה היתה מנשבת. נתחזק בלק ואמר וכי מה עשה לי היהודי הלז. מפני שברח ממני פסלני. מיד בא לידי מדת ההשתוות ונתנחם מצערו וחזר להיות כמות שהיה. כשכש בונבו וחייך ואמר לא כך אומרים כשמטילים כלב לנהר יוצא ומנער עצמו ממימיו וחוזר להיות כלב.

אף על פי שלא הזכיר ענין מים אלא לשם משל לא זזו המים מתוך מחשבותיו. כל מיני מימות. נהרים ונחלים ואגמים עלו לפניו עד שנתמלא פיו ריר.

מימיו לא ראה בלק נהרות או נחלים או ימים. פעמים הרבה שמע מספרים עליהם. בקש לצייר לעצמו צורתם לא עלה לו. וכבר אמר בלק לא נבראו מימות אלא בידי אדם. כיצד. חופרים בור כאותו המקוה שבבתי רנד ובבתי אוריין שטיין. ומטילים בו גזיזי קרח. כאותם שמביאים מוכרי גזוז מיפו והחמה זורחת עליהם והם מתמזמים ונעשים נהרות ונחלים וימים. כמה גדול כחם של מים. שותים מהם מפגיגים הצמאון. טובלים בהם מצננים את הגוף ומוציאים את הליאות.

עד שבלק משוטט בדעתו כך יצאה אשמורה שניה והגיעה שעה שכל בראי מעלה וכל בראי מטה אומרים שירה. אבל היכן הם המים שאומרים לקול תתי המון מים. היכן הם הנהרות שאומרים

נהרות ימחאו כף. היכן הם המעינות שיאמרו שירה. ירושלים מנוגבת כמדבר. אלמלא שנים שלושה מניינים של אילנות ושבלים וצמחי ציה לא היה נשמע פרק שירה בירושלים. באותה שעה נשמע קול השמש אומרת לאור חציך יהלכו לנוגה ברק חציך. נתעוררה ירושלים משנתה ומכל בית ומכל צריף ומכל סוכה ומכל חצר התחילו שופכין כל מיני שופכין לרחוב. לא הספיק בלק לרוות צמאונן עד שזרחה עליהם החמה ולא נשתייר מהם אלא תלויות תלויות של וזהמא.

יב

כל זמן שהיה בלק יוצא ונכנס בשכונות היהודים היו יוצאים כנגדו באבנים. משעקר רגליו מהם יצאו כנגדו בדברים. אין לך יום שלא טפלו עליו כל מיני שקרים וכזבים. ביותר טפלו בו עתוני ירושלים. לא נתמלאו העתונים אלא מצרותיו של בלק. פעמיים בשבוע היתה החבצלת מדיינת עמו אם רשאי הוא על פי דין לצאת באותיות לשון הקודש על עורו, מאחר שהוא הולך בגילוי ראש. כנגדה יצא האור במאמר ראשי ובירכתון שפתנו אתנו מלפנו מבהמות ארץ. אין כל ספק שנאמרו שם דברים שראויים לכותביהם. אלא שמרוב המלים החדשות אין להבין פירושם. אף סופרי החירות לא טמנו קולמוסיהם אחורי אזניהם. והיו מחתכים דברים משני העתונים כאחד ומעתיקים אותם בשם עצמם ואומרים מפני מה מעלימים החבצלת והאור עיניהם מאותו לב, מפני שקבלו שכר על השתיקה.

כשהגיעו עתוני ירושלים ליפו סבורה היתה יפו שכלב זה הוא משל. והואיל ועיקרה של יפו הם המורים ועיקר מחשבותיהם של מורים על בתי ספר הבינו מדעתם שיש כאן רמז לאותם שעמדו אפטרופסים על ההינוך בארץ ישראל, אלא שעתוני ירושלים שמתיראים מהם מדברים ברמז. נתאספה כל יפו לאספת מחאה כנגד מנהלי בתי הספר שבירושלים שמבקשים להתחבב על שרי האומות וקונסוליהן כדי לקבל מהם אותות כבוד ומשלטים על כרחהים של תלמידים כל מיני לשונות שבעולם ומכניסים מהומה לארץ. עד היכן הדברים מגיעים, שהמנהל של בית המדרש העברי למורים קנס את תלמידיו בכל מיני קנסות, ולא נתקררה דעתו של אותו אדון עד שנעל תלמיד בבית הכסא ונטל עמו את המפתח, מפני שנמנעו התלמידים ללמוד תורה אצל מורה אנטישמי.

אף הפועל הצעיר עמד לימין המחאים ותקף את חברת כל ישראל חברים הצרפתית ואת חברת עזרה הגרמנית ואת בית הספר של מים לנדא ואת שאר כל בתי ספר ומוסדות של הינוך, שכל אחד ואחד בולל לו לשון אחרת עד שנבללה ארץ ישראל בשבעים לשון. ואילו הלשון העברית שיכולה לאחד את כל האומה הרחיקו בזרוע. אף הוא יצא כנגד הישיבות ושאר בתי הלימוד של אנשי החלוקה שאוסרים על התלמידים את הדיבור העברי.

משכילי ירושלים שרובם ככולם פרנסתם על הוראה בבתי ספר הללו, לצאת למלחמה כנגד נותני לחם אינם יכולים ולשתוק אינם יכולים, ששתיקה כהודאה דומה. אלא מפני תיקון העולם יצאו כנגד בתי הספר של המיסיון שצדים תינוקות מישראל בנכליהם ומכניסים בלבם שנאה לעמם ומעבירים אותם על דתם וכופין אותם לכפור בקדשי האומה. נתנקמה בהם המיסיון וכפלה מחיר התנ"ך כפלי כפלים עד שנתרפה לבם של מורים והניחו ידיהם מן המחלוקת. לבסוף נשתקעו הדברים והעולם כמנהגו נוהג.

ומאחר שחזרה ונתעוררה מלחמתה של העברית יצאו רבני ירושלים במלחמתה של תורה והוציאו מחאה גלויה נגד פורצי גדר אשר גדרו וגבלו הראשונים כמלאכים רבני קשישאי גאוני קדמאי. תקיפי ארעא דישראל, לאסור איסור חמור וכולל כל בתי הספר שבכל ערי אה"ק ובהם צבועים חדשים מקרוב באו ולקחו להם לעיקר הדת שפה העברית ולה"ק והמה מחללי כל קודש.

כשהגיעו עתוני ירושלים לחוצה לארץ הבינו הגליות שלא נאמר כלב אלא לשבר את האוון. יש מן העתונים שחלקו על החלוקה ופרסמו דברים בגנות האמרכלים והממונים. ויש מן העתונים שהבינו שכלב זה האמור בעתוני ארץ ישראל רמז לפחה הירושלמי. ודרשו במפגיע את התערבותם של הקונסולים האירופאים. וכך כתבו מי שסובר שתקופת האכזריות האסייטית עברה אינו צריך אלא לקרות בעתונים הירושלמיים וכו'.

כשהגיעו עתוני הגולה לארץ ישראל הבינה כל ארץ ישראל שגזירה קשה נגזרה על ישראל בארץ ישראל, אלא שקציני ישראל שבגולה עמדו בפרץ ובטלחה קודם יציאתה. התחילה ירושלים שולחת כל מיני שירים ותושבחות לראשי קציני ישראל שבאירופא ובאמריקה. שירים עשויים בצורת מנורה ובצורת בית מקדשנו החרב ובצורת מגן דוד ובאותיות זהב ובכל מיני קישוטים.

ועדיין היתה כל ירושלים עסוקה בפרשת בלק. גאוני ורבני
האשכנזים אמרו שהוא גלגול של אותו אפיקורס שכופר בכל התורה
כולה ומודה בלשון הקודש. וחכמי רבני הספרדיים אמרו שהוא
השועל הידוע שיוצא מבית קדשי הקדשים, אלא שנחלקו חכמי
הקהלות בסוד הענין. יש מהם שאמרו שהוא בא לטובה, ויש מהם
שאמרו לא כי, אלא שגזירות קשות מתרגשות על שונאיהם של
ישראל. בבליים אומרים שלא לשמוח, חלביים אומרים לשמוח.
עירקים אומרים שלא לשמוח, תימנים אומרים לשמוח. מערביים
אומרים שלא לשמוח, גורגים אומרים לשמוח. בוכרים ופרסיים
לא נחלקו. פרשו פרסיים מן הבוכרים, פרסיים אומרים שלא לשמוח.
בוכרים אומרים לשמוח. אלו ואלו לא נחלקו שיש לעשות תשובה.

ג

מעשה הכלב לא נצטמצם בגבולות ארץ ישראל בלבד, אלא היה
משפיע והולך על המדע ועל החיים, וכן על האמונות. ואף החסידות
נתעשרה מפסלתו של בלק. לא נפריו אם נאמר שכתבו של בלק
היה ניכר מרוב מעשיהם של כמה בני אדם.

הרי שאמרנו שמעשה הכלב השפיע על המדע ועל החיים וכו'.
על המדע כיצד, יש מחכמי אומות העולם, מלבד אותם שיושבים
עמנו כאן בקביעות, שבאים מתקופה לתקופה לארץ הקדושה
לחקור את אקלימה או את צמחה או נימוסי חיות ובהמות ועופות
שבה, וכן את יושבי הארץ ומנהגיהם, או שאר כל חקירות ועדיין
לא חקרה החקירה את שמן. יושבים להם במלון ורושמים להם על
פנקס את שרואים ואת ששומעים וחוזרים לארצם וכותבים ספרים
וקונטרסים ומפרסמים את דבריהם בכל הלשונות. נזדמן לכאן חכם
אחד, ראה את הכלב ואת עורו, ישב וכתב מנהג פשוט בירושלים
ובודאי בכל פלשתינא שהיהודים כותבים על עורם של כלבים
בלשון עברי ובכתב אשורי כלב משוגע. נראה הדבר שעושים כן
לשם כופר נפש, כלומר מי שיש לו משוגע בתוך ביתו הולך וצד
לו כלב לבן וכותב על עורו, כדרך שעושים היהודים הללו בערבי
יום הכיפורים שלהם בתרנגולים, שמטכבים על ראשם ואומרים
זה כפרתי זה חליפתי. ועדיין הדבר צריך חיקור, מה טעם חזרו
בכלב דוקא, ולא בבהמה או חיה אחרת. אם משום שבארצות
האישלם הכלב הפקר, או יש כאן טעם אחר שטעון חקירה נוספת.
מכל מקום יש לגנות את יהודי פלשתינא, שאחר שעושים כן

מסקלים את הכלב באבנים גדולות ורודפים אותו באף וכעס וחימה.
דבר זה אמנם אינו נכנס לתחום המדע, ואין מתפקידו של חוקר
אמיתי שאין לפניו אלא מדע לשמו שיתעסק בהויות העולם. אבל
יש לעורר את חברת צער בעלי חיים, אם יש חברה כזו בארצות
המזרח, ששימו לבם למנהג אכזרי זה שגורר אחריו אכזריות
יתירה. ואם יש בידם צריכים לעכב בידי היהודים שלא יעשו כל
מה שלבם חפץ.

על החיים כיצד, משנתפרסמו דבריו של חוקר בא אחר והוסיף
מכלל דבריו למדנו שהיהודים שונאי בעלי חיים וכשרואים בהמה
חיה ועוף שאינם ראויים לאכילה מסקלים אותם באבנים. ומתוך
שבא לדבר בגנותם של ישראל חיפה עליהם דברים שגרמו לנו
צרות הרבה רתמנא ליצלן.

אם לקינו ממקום זה הרווחנו ממקום אחר, כיצד, סיעה של
ציירים נתעוררה לצייר את הכלב שהכל מסיחין בו, נתייראו
להעמיד לפניהם כלב לשם דוגמא עמדו וציירו דומה לדומה,
ואלמלא לא הייתי חושש משום שמץ מינות הייתי אומר שגדולים
מעשיהם של אומנים יותר ממעשי אלקינו, שהבורא יתברך פעמים
שמוציא מתחת ידו בריות כעורים ומכוערים ובעלי מומים ואילו
האומן עושה הכל יפה, ויכולים אנו לומר בלא חשש ופקפק
שאלמלא בלק היינו חסרים כמה דברים שבאומנות. ולא עוד אלא
שניתוספו על ידו כמה רחובות בתל אביב, כיצד, שכיון שהציירים
נתפרסמו קראו כמה רחובות על שמם. ולא עוד אלא שניתוספו
שאר רחובות, שקראו על שמותיהם של סופרים שחיברו ספרים
על הציירים.

אף החסידות נתעשרה ממעשה בלק, כיצד, חסיד זקן היה בירושלים
והיה יודע לספר סיפורי מעשיות. נצטער בלבו שכל הפיות מסיחין
בכלב. בלילה ראה בחלומו כבש ובראשו שטריימל וחקוק עליו
יונתי בחגוי הסלע, ביסמרק שר צבא פרעה מלך פולין. ישב ותהה
כל היום עד שפתר לו את חלומו. הכבש רמו הוא לישראל, שהיו
מקריבים כבשים על גבי המזבה, וביסמרק הוא סתם גוי, ויונתי
בחגוי הסלע רמו לישראל שאומות העולם מעיקים עליהם כסלע,
אלא שהיה מתקשה בענין פרעה, אם הוא מלשון פרעות שעושים
ברוסיה או מלשון פריעת חוב שיהודים שבפולין טרודים כל
ימיהם לשלם לפריצים שלהם. היה חושב והוגה עד שהגיע יום
פטירתו של רבו, כיון שהגיע יום פטירתו של רבו וישב עם חבריו

ושתה יין נתעורר לבו לספר מעשה. שילב את חלומו בכלב ועשאם סיפור אחד ולפי שהכלב היה טמאה עשאהו כבש. כפי שהראוהו בחלומה. וכבר נתפרסם מעשה זה בספרים של חסידים שמתמת אריכות הדברים וכפל לשון אין אנו יכולים להביאו בלשונו וקיצרנו אותו בתכלית הקיצור. כדי שלא יהא ספרנו חסר כלום.

מעשה בחסיד אחד שהיה חייב מעות לשר ולא היה בידו לשלם. ציווה השר להשליך את אשתו ובנותיו לבור עד שיפרע את חובו. הלך אצל רבו ובכה לפניו. אמר לו רבו צא לשוק וכל דבר הפך שיציעו לך לקנות — קנה ולא תשגיח מהו ואם שוה את דמיו אם לא. יצא לשוק. בא אליהו הנביא זכור לטוב לקראתו בדמות כפרי גוי והציע לו עור של כבש. שאל אותו החסיד בכמה אתה מוכרו לי? השיב לו בזהוב אחד. הכניס ידו בכיסו ומצא שם זהוב. נתן לו הזהוב ונטל את העור. חזר אצל רבו. אמר לו רבו מהר יום הולדתו של השר, לך אצלו והבא לו את עור הכבש. הלך אצל השר והביא לו את העור. נתכעס השר שהביא לו מתנה קלה כזו ביום הולדתו, שיש בה כדי לבייש אותו בפני השרים והשרות שבאו לכבודו. נטל את העור והכה בו את החסיד. עם שהוא חובטו נתפשט העור ונמצא שערו עשוי אותיות אותיות, ונמצא שמו של השר כתוב שם. היה השר משתומם על הדבר. שהרי אפילו אם יתקבצו כל בעלי אומניות שבעולם אי אפשר שיעשו דבר נפלא כל כך. אין זאת כי אם מן השמים זיכוהו בכך. מיד פטר השר את היהודי מכל חובותיו וציווה להוציא את אשתו ובנותיו מן הבור ופייסו בממון הרבה, וכל השרים והשרות שהיו באותו מעמד נתנו לו מתנות כסף וזהב. והשר עשה לו מצנפת מעור הכבש ועדיין הוא חובש אותה בכל שנה ושנה ביום הולדתו.

יד

אין אנו יודעים אם בלק ידע מה שהעתונים כותבים עליו וכל שהפיות מסיחין בו. ואם ידע — אם נתן לבו עליהם. ואם נתן לבו עליהם — אם נפגע. ואם נפגע — עד היכן נפגע. אילו היתה בו קצת מרוח הבקורת יש לשער שהיה מכחיש כל המעשה. או מייחסו לשיחות מני קדם שאין להן יסוד ריאלי ובאות בעיקרן מתוך נטיית לבן של בריות מחוסרי השכלה לדברים שבמטיסטיקה, או כדי לבטל את הדעה הידועה, שישראל הולכי בטל

ובודים להם סיפורי מעשים. שהרי כל כמה שמכירים את יצחק קומר שהיה פועל עני אפשר שיבזבו את צבעיו על חנם ויכתוב על עורו של כלב. כל שכן בזמן שעבודה אחרת מצויה לו שקיבל עליה שכר, כאותו מעשה שקראנו פעם אחת עשה יצחק בשכונת הבוכרים וכו' נשתתח כלב לפניו וכו' עמד וכתב על עורו כלב משוגע. יתר על כן, הרי לפי סגנון הלשון צריך להכתב כלב שוטה. שאין לשון משוגע נופל על כגון זה. יתר על כן, שמו עצמו מכחיש את העובדא. כמו שכתב מבקר ידוע בצדק שאין דרך היהודים לקרות שם לבעלי חיים, ואילו כלב זה קראוהו בלק. מכל מקום אין להכחיש שנמצא כלב בירושלים, אבל אין לשכות שאף בשאר מקומות יש כלבים ולא מצינו שרעשה עליהם המדינה, אף על פי שדרכם של כלבים להרוץ לשון ולנבוח, כמו שידענו מספרי תולדות בעלי חיים.

כאן יש מקום להשערה על אופיו האמיתי של בלק, שבלק כדרכו לא עסק בדברים שאין נוגעים לעיקר פרנסתו. שמיום שעמד על דעתו היה טרוד במונותיו, ומי שטרוד במונותיו אינו פנוי למושכלות. זרקו לו עצם היה מלקלק ונובה, נובה ומלקלק, פעמים לשם שבה והודיה ופעמים משום בקשת תוספת, והיה סבור מאחר שהוא מקיים את גופו הריהו מקיים את מצוות יוצרו שבראו לאכול ולנבוח. נשמת עם הארץ נתגלגלה בבלק, שאין לו בעולמו חוץ מעניינים הארציים. לא לחנם נמשלו עמי הארץ ברעיא מהימנא ובתקונים לכלבים. כמצות כלבים מלומדה היה בלק נוהג בכל מעשיו. באשמורה ראשונה היה צועק עם שאר כל אחיו הכלבים, כמו שאמרו אשמורה ראשונה כלבים צועקים. וכשבא אליהו זכור לטוב לסעודת ברית מילה היה בלק שוחק. ואילו בדברים שאין מגוף הפרנסה, (כל שכן במושכלות) לא היה לו עסק. לא נפחית מערכו של בלק אם נאמר שלא נשתנה משאר כל הכלבים שבעיר ובבית המטבחיים. ואם היו לו קצת ידיעות — שערות נבו עצמו מהן. יודע היה בלק שהיה לו אב, ואביו אף הוא אב היה לו, ושמותיהם כך וכך, אבל מה חידשו בעולם ומה הוסיפו בחייהם לא היה יודע. כרוב אנשי הישיבה שבדורנו שמתעסקים בלימוד הקבלה, שיודעים כמה מלאכים יש ברכיע ומה שמותיהם. ואילו מה תפקידם ולמה הם משמשים אינם יודעים. חוץ מאחד שהיה בלק יודע עליו קצת דברים, זה תובל, שהיה מנהיג כת של כלבים בירושלים, והיה מושל בכפה משער יפו עד רחוב מוכרי ירקות,

שבקצה שוק העליון סמוך לרחוב הכנסיה האנגליקנית, שראשו היה שטוח ואזניו מקוטעות ושערו קשה ומדובלל, עד שטעו רבים וחשבוהו לצבוע. ואף הוא מסופקני אם בלק היה יודע עליו אלמלא לא נזכר בלוח ארץ ישראל. אבל אילו שאלתם את בלק אימתי חי טובל זה שאתה מתייחס עליו, אם בימי מלחמת פליבנה, או אם בימי המחלוקת הגדולה של החצר הרדשקוביצי — מסופקני אם היה בלק יודע להשיב. אפשר שהיה מספר לכם שבחיו של טובל שהיה עוסק בצרכי ציבור ומנקה את חוצות ירושלים מוזהמתן, ומפקח על יושביה בלילה, וכשהיה שומע נדנדוד כל שהוא היה מגביה קולו וצועק עד שהחרישו אזניהם של גנבים וברחו. בעבור זה זכה טובל שנתחבב על רוב החנוונים והיו מסבירים לו פנים ומכבדו אותו בכל מיני אוכלין, ואפילו הישמעאלים היו מחליקים אותו (דרך בגד) ומחניפין לו. ביותר נתחבב עליהם ביום שעלה לראש המגדל של הכנסיה הרוסית והקיש בפעמון הגדול שהביאו להם ממוסקבה והיה צחוק גדול בירושלים. והרי חוץ מאותו זקן היו לו לבלק שאר קרובים שנצטינו במעשיהם, כגון אותם שסייעו להם לחכמי ורביני האשכנזים במלחמתם על השקאל"ס. כשעלה לודיג אוגוסט פרנקל להתקין בתי ספר בירושלים נתנדבו כלבים זנבותיהם וקשרו בהם פתקאות שכתוב עליהן אני לודיג פרנקל מוחרם ומנודה. ולא עוד אלא שעמדו כלבים בגבורה יותר מבריות בני אדם. שכשקבל פרנקל לפני השרים והקונסולים נרתעו רוב בעלי המחלוקת ואמרו ידינו לא היו בזה, ואילו קרוביו של בלק לא נרתעו, ולא עוד אלא שנשאו פתקאות שבזנבותיהם בגאווה יתירה, וכשרצו לסלק מהם נבח. כיוצא בדבר בימים ששלטה הרבנית מבריסק עליה השלום סיעו אותה כמה מקרוביו של בלק. ואלמלא כפיות טובה של בריות בני אדם צריכים היו לתת שם ושארית לכלבים כשם שנתנו שם ושארית לעצמם. הרבה יצטרך ההיסטוריון לייגע עצמו עד שימצא היכן מסתיימים מעשי בני אדם והיכן מתחילים מעשיהם של כלבים. או אפשר ההיסטוריונים כדרכם לא יתייגעו, אלא יעתיקו מן המוכן מה שרשמו אבותיהם ויבליעו מעשי הכלבים במעשי בני אדם. יתירים על ההיסטוריונים כותבי שיחות בהמות חיות ועופות אף על פי שעושים את דבריהם מוסר לבני אדם והן נותנים דעתם על עלומי השם.

אבל מיום שהגלה בלק ממאה שערים ונטרד מבית חיתו ונתגלגל ממקום למקום ומשכונה לשכונה ומרובע לרובע ומאומה לאומה ומכת לכת נכנסה בו נפש משכלת והתחיל חושב מחשבות הרבה, כדרך התיירים ובעלי מסעות, אלא שתיירים ובעלי מסעות רואים את העולם כל חלק משונה מחברו ובריותיו משונות זו מזו, ואילו בלק ראה את העולם כדבר אחד. וכך היה רגיל לומר סדנה של הארץ אחד הוא. ואם יש הפרש בין מקום למקום ובין בריה לבריה עיקר ההפרש הפרש חיצוני הוא ואין חילוק בין אנשי מקום זה לאנשי מקום זה. שתכלית כל אחד ואחד עצם ללקלק, כלומר פרנסה, בין שמברכים על השחיטה כדרך היהודים או כמנהג הישמעאלים, בין שחוטפים ואוכלים ואין מזכירים שם שמים על אכילתם כדרך שאר אומות, כולם לתכלית אחת מתכוונים. לשם פרנסה.

מיום שבא בלק לידי דעה נפסדת זו לא הכיר שוע לפני דל ועמי הארץ לפני חכמים. הגיעו מחשבותיו לידי כך, שלא עשה חילוק בין לבושי חלוקא דרבנן לבין זבלנים ותבנים, שהיה בלק אומר אלו ואלו לדבר אחד מתכוונים ואלו ואלו צועקים הב הב, הב לנו מזונות, הב לנו עצם ללקלק, אלא שאלו נטלים מזונותיהם במגריפה ובמטאטא ואלו בזכות מלבושים שלהם ובזכות מצנפיהם המלופפות. אבל פקחות יתירה היתה בו וגנו את תורתו בלבו, שלא ידע סופו כסופם של כלבים שנותנים זמזם על פיהם שבביל שישתקו. והואיל וכבש חכמתו בלבו ולא היה טרוד לפלוט פניו היה לבלוע. הרבה למד בלק באותו פרק, ויותר שלמד צפן בלבו. גלל כן נעשה ראשו כוורת של דבורים, עד שיש לתמוה שבריה קלה זו יכולה היתה להתקיים.

כאן צריכים אנו לומר שמחשבותיו מבלבלות היו. אמת ודמיון מציאות וחלום היו משמשים אצלו בערבוביא. כבר אמרנו שדרכו של בלק לשכות את חלומותיו, אלא שפעמים היה נזכר בהם והיה סבור עליהם שבאמת אירעו כן. יש שהגיע בלק בכמה דברים לידי אמת, כנגד זה רוב חקירותיו אינן אלא השערות של שטות, שאין כדאי לטפל בהן. יש שהיה משטה שיטות ומחזקן בשיטות רפויות מהן.

יש דעה בין הכלבים שאף הם היו בריות בני אדם עד שמרדו ברבונם ועשאם כלבים. חזרו קצתם בתשובה והחזירו לצורתם

הראשונה, ואלו שלא עשו תשובה נשתיירו כלבים. אנו סבורים שאין לדברים אלו שום סמך היסטורי. נראה הדבר, שמעשה נבוכדנצר הרשע שנהפך לדוב ועשה תשובה בסוף והחזירו המקום לצורתו הראשונה שמועה הכלבים ותרגמוהו על עצמם. כך דרכם של דברי הימים, שמועה שמעו על ראובן ועושים אותה אב לתולדותיו של שמעון. אין ידוע אם בלק החזיק בדעה זו מתוך תמימות יתירה או מתוך שכלנות מתוך שלא היה יכול לוותר על אמונת אבותיו. בין כך ובין כך היה מתרעם על אבותיו הראשונים שמרדו ולא עשו תשובה, שאילו עשו תשובה היה הוא בן אדם כשאר בריות בני אדם שהכיר בהם את המוג הכלבי שנשתייר בהם מתקופת ימי הכלביות.

טו

כמה שהשקפה זו חצופה ומוטעת עדיין אפשר לשמעה. אבל בלק היה מחציף והולך עד שבא לכלל דעות נפסדות ממנה. כגון במעשה בראשית ובריאת העולם שאנו מביאים מקצתו כאן. ולמה אנו מזכירין אותן והרי הן מוטעות. שאם יבוא חכם אחר ויאמר כך אני מקובל נאמר לו כדברי בלק הכלב שמעת.

בראשית היה הגמל. פעם אחת אכל שדה של צבר, ועוד שדה ועוד שדה. ונתבקעה כרסו ומת. נעשה כל בשרו בהמות חיות ועופות שרצים ורמשים. בהמות וחיות שמונותיהן ירקות אכלו ירקות שבכרסו. בהמות וחיות שאכילתן בשר אכלו בשר מבשרו. והואיל ואכלו מבשרו ולא חסו עליו נעשו ונעשו אכזריות. ועדיין נשתייר פרושו של גמל. בא החזיר ואכל את הפרש. לטוף לא נשתייר מן הגמל אלא עורו. באו עכברים לנקר בעור. עמד הכלב והעיס לשמר על העור. הכלב מלמטה והעיס למעלה. עמדו יום ושני ימים ושלושה ימים. קצרה נפשם עליהם ובאו לידי שעמום. התחילו משחקים בעור, זה מושך לכאן וזה מושך לכאן. נמתח העור ונעשה רקיע. אמר הכלב לעיט, אחי שמא יודע אתה מה זה? אמר העיט אלך ואראה. עם שהוא מטפח באגפיו נעשה רוח ועולה עד שהגיע אצל הרקיע. עם שהוא מטפח באגפיו נעשה רוח וסיער את כל העולם. נתחלחל הכלב וחיבט בנובו בקרקע ונעשתה כל הארץ הרים וגבעות עמקים ובקעות. התחיל הכלב צועק מן האדמה והעיס צווח באויר. התחיל הרקיע מתיירא, ומתוך שנתיירא התחיל בוכה ומוריד דמעות ונתמלאה כל הארץ מים. באו כל

בהמות חיות ועופות לשתותם, ולא נשתייר מן המים אלא אותם שבימים ובנהרות ובנחלים ובמעינות. עם שהם שותים נחרשה האדמה לרגליהם ועשאוה תלמים. עמדה והוציאה דשאים ואילנות. ועדיין עמדו המים לבלוע את כל היקום עד שגער בהם הכלב וחורו קצתם ונעשו טללים. ועדיין היה הרקיע בוכה. עלה העיט וקינח עיניו של רקיע בכנפיו ומחה דמעה מעל פניו עד שיבשו ולא הורידו טיפה והיה העולם עומד ליחרב. באו אצל הכלב. שלח הכלב אצל העיט. נתעטף העיט בכנפיו ולא נענה. חזר ונתעטף ולא נענה. אמר לו לכלב אם אין תפילתי מועילה, שמא שיניך מועילות. בוא וארכיבך על כנפי ואתה עולה עמי לרקיע ונושך בו. כשם שנשכת לאותו טעייא. פעם אחת הביא טעייא אחד נאד מים לירושלים נשכת בנאד והתחיל מוריד דמעות. רכב כלב על גבי עיט והגיעו עד לרקיע. נשך הכלב ברקיע והתחיל הרקיע בוכה ונתרוותה כל הארץ מדמעותיו. מאותן נשיכות נסדק הרקיע ונעשו לבנה וכווכבים. זהו שבזמן שהלבנה יוצאת נובחים בה הכלבים, שנוכרים כלבים כל הטורח שטרה אביהם הכלב הם צועקים כנגדה ונובחים בה.

דעה אחרת יש בירושלים על ירידת גשמים, שבזמן שהגשמים נעצרים עומדים ותוקעים בשופר, לפי שהקולות היוצאים מן השופר בוקעים כל שבעת הרקיעים ומורידים גשמים. מהם הארץ שותה ומוציאה לחם לבני אדם, מהם שותים בהמות חיות ועופות בשביל שיהא בשרם שמן וערב לבני אדם. מהם נוטלים ישראל ידיהם לסעודה. אבל בלק אינו סבור כן וחולק על דעה זו שכל מה שנברא בעולם לא נברא אלא בשביל בני אדם. לפי דעתו של בלק אין האדם טוב משאר כל בריות ודיו לאדם שהוא ככלב כעיס כשאר כל בריות. ומה ראה בלק שהגיע לידי דעה נפסדת זו? אמרו פעם אחת מתו שבעים נשוכי כלב בירושלים. אמר בלק היכן גבורתו של אדם היכן טיבו ומוראו. ויש אומרים ראה בני אדם נוהגים כבהמות. יצא וחסא.

במה דברים אמורים, אימתי בלק סבור כן, בזמן שאין אדם כנגדו כיון שרואה אדם ומקל בידו מיד דעתו משתפלת ורוחו נמוכה והריהו מכניע עצמו לפניו ומחניף לו ושוכח כל מה שהגה וחשב על עצמו ועל אבותיו. עד היכן מוראו של אדם על בלק, משומד היה בשכונתו של בלק בשכונת הגרמנים. ראה המשומד את בלק ואת כתבו, הלך והלשין עליו לפני הגרמנים וביקשו להרגו. משומד

זה שאין מאמינים לו אפילו אמונתו כיון שנוגע בבלק מקבלים
עדותו ומוכנים להרוג בריה על פיו.

צועק בלק מיסוריו אי מפני מה מרודף אני מכל העולם, שכל מי
שרואה אותי מבקש להרגני. כלום רעה עשיתי לאדם, כלום נשכתי
לאחד מהם. ולמה רודפים אותי ואין נותנים מנוחה לעצמותי. מוכר
בלק דינו לשמים וצועק הב הב, הב לי מקום מנוחה. הב לי
צדק ומשפט. וכשצעקתו של בלק נשמעת יוצאים כנגדו באבנים
ובמקלות. נושך בלק באבנים ובעפר וצועק. אומרים לו אבנים ועפר
מה אתה צועק כנגדנו? וכי בעלי בחירה אנו? בני אדם רעים
מטלטלים אותנו ועושים בנו כל מה שלבם חפץ. אם נקמה אתה
מבקש לך ונשוך אותם. אומר בלק לעפר ואבנים כלום כלב שוטה
אני שאלך ואשוך בני אדם. אומרים עפר ואבנים לבלק אם כן לך
ושעון כנגדם. אומר בלק וכי טענות הם מבקשים לשמוע, לא שמעתם
אותם אומרים לו דאלים גבר. אומרים עפר ואבנים אם כן הראה
להם את כחך. אומר בלק לעצמו אפשר הדין עמהם ואין לי להשען
אלא על כחי. גדול כח, שמציאותו בלבד מטילה אימה. ומה כחו
של כלב, לנבות. חייב כלב לנבות אפילו אין עומדין לפניו. גנאי
לכלב לצעוק דוקא בזמן שבני אדם באים עליו כאילו אמונת
הנביאה תלויה בבני אדם, אלא צעוק כל זמן שאתה רוצה. כשם
שהאדם מתיירא מן הכח כך הוא מתיירא מן הקול. ולא עוד אלא
שמעולה הקול שמירא אפילו מרחוק.

התחיל בלק צועק. יש שהיה צועק סירוגין סירוגין ויש שהיה צועק
בלא פיסוק. הפסיק היה עומד משתומם, דומה היה עליו שקולו
העלה חלודה. אמר בלק בלבו מפני מה העלה קולי חלודה, מפני
שלא נשתמשתי בו כל צרכי, הריני חוזר וצועק עד שיחזור לתקפו.
היה נובה וצועק ומיילל עד שהיו יבבותיו משוננות בפיו, והיה
צועק בין ביום בין בלילה, בין שיש אדם בין שאין אדם. מי שלא
שמע יבבותיו של בלק אל ישמע אותן. אפילו כלבים היו מזדעזעים
לקולו. ומעשה בכלבה שהיה בלק מחזר אחריה. כיון שקפץ כנגדה
קפצה ועלתה בראש הסלע ונפלה ומתה.

בקש בלק לסכור את פיו ולכבוש את יבבותיו, אבל הרבה הרגל
עושה. בראשונה היה הוא שליט על קולו עכשיו קולו שולט עליו.
היה צועק וזנבו מונח בין שתי ירכותיו והיה מהלך לצדדים מאימת
מלאך המות, שנתיירא בלק שלא ירעילוהו כחור שנתגלגל אצל
ישמעאלי. מכאן ואילך היה מונע מעצמו כל מאכל ומשתה שמא

נתנו בהם סם המות. מכל המיתות שנתיירא בלק מהן נתיירא
ממיתה על ידי סם, הרי שהיה שלם בגופו שלם באיבריו. פתאום

בא לו מלאך המות ממעיו, כאילו הוא עצמו השכינו שם.
אמר בלק בלבו אי לי מן היהודים ואוי לי מן הגויים. אם אדור
בין הגויים ירעילו אותי ואם אדור בין היהודים יפצעו את
מוחי. בין כך ובין כך אי לי. אפילו מן השמים נלחמו עמו,
שזהרורי החמה של סוף קיץ נדמו לו לחבלים שקושרים בהם
כלבים שוטים.

יז

כבר יצא כסליו ולא ירדו גשמים. המטר לא בא ולא הרוה
את הארץ ולא הצמיחה, והארץ עומדת יבשה וצחיחה. בעלי בתים
הטיחו את גגותיהם והם חוזרים ומתבקעים. פעמים מראים עצמם
עננים בבוקר, אבל אין בהם ממש להביא גשמים. כל שיח וכל
אילן הרי הם כמתים, כיוצא בהם מהלכי שתיים, כיוצא בהם מהלכי
ארבע. הבורות נתרקנו אין בהם מים, אבל יש בהם תולעים
ושלשולים וחלזונים, עקמומים ירקרקים ואדמדמים, שמטילים אימה
על הלב. כל טיפה של מים עומדת ממש במטליק ועל כל נאד מים
שמביאים מעין רוגל מתקוטטות עשר נשים. בכל יום נגלה עוף
שחור וצווח וקורא בקול יבש כחרס. לקולו מרתתים הכבשים
ומחביאים ראשיהם בצמרם. למראיהם מתנבאים הבריות ששנה
קשה עתידה לבוא על שונאיהם של ישראל. בין כך לכך מפקיעים
את השער והסחורות מתייקרות מיום ליום והחלזונים מצניעים
כמה מיני צרכי אוכל כדי למכור אותם אחר כך ביוקר.

יהודים התחילו מתענים ועשו צדקות ומגידיים ומוכיחים צצים
ובאים לעורר את העם לתשובה. ירושלים עמדה כשמהה שאין
בה דיורין והחמה ליהטה כאש את האבק ואת הזותמא שברחובותיה.
אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות מלאים. בכל יום אומרים סליחות
ושלוש עשרה מדות, אבינו מלכנו והושענות ותוקעים בשופר,
ושליח ציבור מתפלל בשומע תפילה תפילה על הגשמים, ואחר
התפילה אומרים תהלים בציבור, ואחר מנחה גדולה. עומד הדרשן
ואומר דברי כבושין, כדי לעורר את הלב וסופר ומונה עונותיהם
של ישראל שבשבילים נעצרים השמים ואין מורידים גשמים. בכל
יום בא רבי גרונום יקום פורקן למאה שערים ודורש לפני העם,
פעמים בחצר בית הכנסת ישועות יעקב ופעמים על מעלות היכל

הישיבה. וכשבא נמשך רוב העם אחריו, שרבי גרונם יודע לדרוש ויודע לעורר את הלב ולהכניע את הנפש ובקי בעוונות הדור כמלאכי חבלה, וכל העוונות והחטאים והפשעים שפשעו ושחטאו ושעויו שגורים על פיו, כאילו הפקיד השטן פנקסו אצלו. כרוב חברינו אוהב היה יצחק לשמוע את הדרשנים, כל שכן את רבי גרונם, ששנאתו את ההשכלה משכה את המשכילים אחריו. דור שריקן עצמו ממעשי אבותיו ולא זכה לעשות מעשים מבקש ריח מעשים ואפילו הריח נמר. יש להוטים אחר סיפורי חסידים או אחר ניגון של ימים נוראים או אחר דברי מגידות, דור זה שחיים חדשים לא חידש ומן הישן נתרחק כיון שרואה עצמו ערום נוטל בגד שנשתייר לו מאבותיו ומתכסה בו. והוא אינו יודע שכל זמן שהבגד היה בידי אבותיו היו משמרים אותו מן העש ומן האבק והיה כל יום כחדש והיה מחמם בצנה ומציל מן השרב. ואילו הבנים לא שמרו עליו מן העש ולא נייערו אותו מן האבק, לא די שאינו מתחם אלא מעלה אבק. באמת אף רבי גרונם לבוש קרעים, אלא שכיסהו האבק ואין קרעיו ניכרים.

אותו היום יום שלישי של שבעת ימי המשתה היה, שיצחק נכנס לחופה לפני שלושה ימים עם בתו של רבי פייש. (כיצד הגיע אותו צבע אצל בתו של רבי פייש וכן כל המאורעות שאירעוהו עד שזכה לכך מבוארים ומוסברים ומפורשים בשאר פרקי הסיפור.) יצא לו יצחק מבית חמיו מלוכב בבגדי חתונתו ולבו שמח ובא ועמד לפני רבי גרונם. אותה שעה עמד רבי גרונם על מעלות היכל הישיבה וקולו מפוץ והולך. נניח את רבי גרונם בתוך קהל דעתו וכן את יצחק בבגדי חתונתו ונחזור אצל בלק.

יח

כמה היתה נפשו של בלק מתאוה למקום של מנוחה, אבל כל מקום שהלך מזלו הלך עמו. כאן הראו לו את המקל וכאן זרקו אבנים עליו וכאן ביווהו במיני ביוונות, שאפילו חויר היה מתבייש בהם. שלוש ארבע פעמים נודמן לו אותו צובע והיה בלק מצפה לשמוע ממנו מה טעם רדוף הוא כל כך, עד שלא שמע מפיו כלום בעט בו הצובע והבריחה, מפני שבלק בא עליו בקולי קולות, מפני שלבו דחקו לשמוע את הטעם. כיון שראה בלק כך אמר אבוא עליו בנחת, אחר כך אתפוס אותו במכנסים שלו, אחר כך אתפוס אותו בבשרו אחר כך יגלה לי מה טעם מרודף אני. משבא בלק לכלל דעה זו

חזר לחזר אחר הצובע. יש שנתגלו לו פסיעותיו של צובע ממקום זה ויש שנתגלו לו ממקום אחר, ויש שכל הארץ הריחה ממנו. כיון שהלך אחר הריח היה הריח רץ ומתגלגל לפניו כצלה של בריה בשעת ריצתה. ראה בלק שהארץ מתלוצצת בו חבט בקרקע וחזר לעיקר ענייניו, היינו פרנסה, שזו עיקר ענייניה של כל בריה ובריה.

באותם הימים מצא לו בלק מקום מנוחה בבית השכר של ריכרד ווגנר שאצל בית הנתיבות. שם מצא מזונותיו, ואולי יותר מבשאר המקומות, שמהוץ לעצמות מצא בשר ממש. כיצד, שפעמים בא יהודי לסעוד שם, לא בתשעת הימים בלבד, נגלה עליו פתאום יהודי אחר והריהו מתבייש ממנו לאכול טריפות, זורק את הבשר תחת השולחן ובא בלק וחוטף ואוכל.

אבל בלק לא מצא קורת רוח ממזונותיו, יש לשער שקץ במאכלות אסורות ונתאוה לבשר כשר. אף על פי שהתורה התירה לו נבילות וטריפות ביקש לקדש עצמו ממותר לו. להשערה זו מוכרחים אנו להגיע, שאם לא כן, מה הזקיק את בלק להניח את מקומו, והלא לא היה חסר שם כלום, שאם לא היתה דעתו שפויה עליו, והרי כל שכתב יצחק על עורו לשם הלצה בלבד כתב, נמצא שבהכרה ברורה ובדעה צלולה קץ בבית השכר ומאס בגרמנים בשביל מאכלות הכשרים שנתאוה לאכול. תארה זו הביאה אותו לידי כך שביקש לחזור למשכנות ישראל עד שהשכיח מלבו כל פגעיו וכל פורענות שמוכנת לו שם. עד היכן הגיעה תאוותו, עד שהעבירתו על דעתו והכין עצמו לילך אפילו למאה שערים.

כאן עשה בלק מעשה שאין להסבירו אלא על ידי השערה שניה, שכיון שנתמאס מקומו עליו ושאר כל מקומות קצו בו אמר לעצמו בין כך וכך מיתתי מוכנת לי, מוטב שאמות במקום שנולדתי ואל אמות במקום עראי. וכיון שעלתה מאה שערים לפניו נכנסה שמחה בלבו, שאפשר לנו לומר בלא שום פקפוק ששכח שעיקר ירידתו לשם היא לשם מיתה.

ענין חזרתו למאה שערים נצטייר בלבו במיני ציורים נאים שקשה לנו לצייר אפילו קצתם. שוב ראה בלק את עצמו מוטל שם ושכניו ושכנותיו באים ומטילים לפניו כל מיני מאכלות שאפילו ביורה דעה אין דוגמתם. או אפשר ראה את עצמו מוטל בין רגליו של רבי גרונם יקום פורקן בשעה שעומד ודורש, רוצה הוא ישן לו, רוצה מתאבק בגלימתו של רבי גרונם שנגררת לו עד למטה

מכפות רגליו. וקרובה השערתנו זו לאמת. שהרי באותם הימים רגיל היה רבי גרונם לעמוד ולדרוש. התעוררות זו של הליכת מאה שערים התעוררות חיצונית היתה, אף על פי כן היה לבו הומה, כמי שצופן סוד בתוכו. תוצאות הרבה יצאו מהליכה זו שאין להעלים עין מהן. ואף אנו לא נעלים עינינו ונספר דבר דבר במקומו.

יודע היה בלק שבמטמוניות עליו לבוא למאה שערים, שאם יראוהו לא יניחו עצם בבשרו. אחר במקומו של בלק היה קושר לו קמיע של רואה ואינו נראה על צווארו ונכנס ואינו חושש. אבל בלק לא האמין בכחן של סגולות, כשם שלא האמין ברפואות. שפעמים הרבה נשתמש בהן וראה שאין בהן מועיל. אלא אמר בלק הריני בא בצנעה. תחילה איני מראה אלא את זנבי, אחר כך אני מראה את גופי, אחר כך אני מראה את ראשי. אם יתרגלו בי הרי טוב, ואם לאו אני מראה להם את שיני.

ט

הניח בלק את ריכרד ווגנר ואת בית השכר שלו והטיל מים והביט לארבע רוחות השמים. כיון שראה שאין שם יהודי טפל את רגליו לגופו והתחיל מהלך והולך. רץ ונכנס לשכונת אבי השור וכן לשכונת בית יוסף, קטנה שבשכונות ירושלים, שבה ארבעה עשר בתים מישראל, ובעונותינו שרבו מכרו היהודים את בתיהם לנכרים, אבל באותם הימים עדיין ישראל שרויים שם ובית כנסת היה שם שמתפללים בו ערב ובוקר, ולמה נכנס לשם ולא הלך למאה שערים מיד, מפני שביקש לשמוע תחילה מה יאמרו הבריות. בראשונה היה בלק סבור שמקום זה נקרא אבי השור על שם שור שנסקל בירושלים, שבעל השור דר כאן, עד ששמע אותו מעשה, שפעם אחת באו אויבים על ירושלים, נמצא גבור אחד, רכב על שורו ועשה עמהם מלחמה ונצחם. וכשהיה צריך למוונות היה שולח את שורו לשוק ומביא לו.

מנוחה של שלום פרוסה על השכונה ועל בתיה. עופות טיילו להם ברחוב וסוס עמד קשור לבית וזבובים ויתושים שכנו עליו על הסוס. אבל הוא הבריוח אותם בונבו וגירד את עורו. רחוק קצת ממנו סיבב חמור סומא את עצמו. חמור זה משמש היה בבית הבד ומגלגל שם את הגלגל, ואף על פי שבטל בית הבד מנהגו לא זו. סמוך לו שיהקו חמשה ששה כלבים, הביטו בו באורח ופרש אחד

מן החבורה והלך לו. ואחריו הלך חברו ואחריו הלכו להם כולם, ולבסוף לא נשתייר מכל הכלבים אלא בלק. אלמלא לבו דחוק, היה נותן דעתו על זה ומתעבר על שמאסו בו והניחוהו. עשה עצמו אלם, כאותם שכתוב בהם כלבים אלמים לא יוכלו לנבות. אבל שכן שידע היה שאם יפתח פיו תצא צעקה מלבו וישמעו אנשי המקום ויצאו כנגדו במקלות ובאבנים. והרי הוא לא בא להבעית את הבריות. אלא להרגילן בו ולהרגיל עצמו בהן. וזה הוא שבחר לילך לשכונה זו תחילה, שהיא ממועטת ביהודים.

אותה שעה לא היה שם אדם מישראל, שאלו שמלאכתם בעיר היו בעיר ואלו שמלאכתם בכפרים חזרו בכפרים. והגשים, בחורות שבהן יצאו לכבס כסותן במי השלוח, וקטנות שבהן נתלו להן כדי ללחלח פיהן שם, אף על פי שמימי מלחמים, ואינם נוחים לשתיה, ואין נוטלים מהם אלא לבישול ולאפיה ולכיבוס ורחיצה. והנשואות, מי שהגיעה שעתה ללדת ישבה על המשבר ומי שלא הגיעה שעתה ללדת הלכה אצל כותל המערבי או על קבר רחל אמנו או להר הזיתים או אצל שמעון הצדיק לבקש על אחיותיהן שילדו בנחת בנים זכרים למקום. והבנים היכן היו, מהם ישבו בבית תלמוד תורה שבעיר ואמרו תהלים ומהם הלכו למערת כלבא שבוע להתפלל על הגשמים ומהם ישבו בבית הספר של חברת כ"ח, כדי ללמוד אומנות, ומהם, איני יודע היכן היו באותה שעה. לא היו שם אלא גויים, שאין יודעים צורת אות.

כיון שראה בלק את עצמו בהשקט ובטחה הגביה קצת את זנבו והתחיל מטייל ומריח בכל חצר ומחטט בכל אשפה. לבסוף נכנס לגנים שלמטה מן השכונה שנמשכים לתוך העמק ומתפתלים והולכים זה למעלה מזה וזה למטה מזה, והם מלאים אילנות ושיחים, שצלם עולה ויורד, צל על גבי חברו, כאילו כל אילן וכל שיח בבואה של חברו הוא, וחברו הוא בבואה שלו. ולמעלה מן השיחים טסה דבורה גדולה ואף היא הטילה צל. שאל בלק את עצמו אם תעקץ אותי מה אעשה? פתח את פיו והתחיל מתור אחר צלה של דבורה לבלעו חיים, מדין הבא להרגך השכם להרגו. הרגישה הדבורה בדבר. צחקה ואמרה עפר לפיך כלב שוטה, אני לא אעקץ אותך וצלי לא יתן לך דבש. שמע בלק ונתבייש והלך והגיע למערה אחת גדולה שבסלע ההר, ששם מקום קבורה לעולי רגל שלהם ומשם היו מביאים ספינות מלאות עפר לאיטליא של רומי לקדש בו את בתי קברות שלהם. ונראה הדבר שהגיע בלק

לחקל דמא ולאותו ההר שנוצרים קוראים לו הר העצה הרעה, ששם עמד לפי דבריהם בית הקיץ של כיפא כהן גדול.

שקעה החמה והוהיבו שיפולי רקיע בשבעה מיני זהב וסיעה של עבים אדומים כעין שיש ומרמר אדום הסיעו עצמם והקיפו את החמה, והרי מואב שכנגד האפירו והכחילו והאפירו. נזירים באו ממעשיהם שבעיר ונכנסו לבית תפילתם ונשמע קול פעמון. לעומתו עמד המואדין וקרא את המאמינים לתפילה, לעומתו הקישו הפעמונים מבתי יראתם, לעומתם נתגבר המואדין והשמיע את קולו. לבסוף נשתתקו כל הקולות וקול דממה דקה של תפילות ובכיות עלה מן העיר. זה קול ישראל שנתונים בין האומות וכל האומות מבקשים לשתקם, אבל הקדוש ברוך הוא כביכול נוטל את קולם ומעלה אותם לרקיע וצופנו בתוך שופרו של משיח, ולכשיתמלא שופרו של משיח במהרה בימינו מקולם של ישראל יבוא אליהו הנביא וזכור לטוב ויעמוד בראש הר הזיתים ויתקע בשופר.

רועה גלום בסגום חום בא מן ההרים ועמו עזים בלא מספר שכולם שחורים ובעלי קומה אחת ובידו טלה בן יומו. יצאו בעלי הבתים והכניסום למכלאות שלהם וריח של עצי בשמים יבשים וריח של חלב חדש וריח של גללים יבשים נדף מכל בית ומכל חצר ואש קטנה התחילה נראית מפתחי בתים, ששם עמדו נשים ובישלו על כירות של חמר את סעודת הלילה. עלתה הלבנה ונראתה כמגל קציר שקוצרים בה את התבואה ותוך כדי יציאתה נתעלמה בין עבים וחזרה ויצתה וחזרה ונתעלמה. מקרוב ומרחוק נשמע קול חיה ואחריו קול כלבים. פתח בלק את פיו וביקש לשתף קולו לקול חבריו. נזכר מה שנוכר וקיים בעצמו כלבא בלא מתא שב שנין לא נבה, הכלב שלא בעירו שבע שנים אינו נובח.

סידר אלקים את הכוכבים ברקיע וישבו כולם כל אחד ואחד במקומו בשלום ובשלום בהשקט ובנחת והאירו לארץ ולדירים עליה בחיבה יתירה, וכל אחד ואחד חנה על מקומו שקבע לו המקום לפי ענייניו יתברך, שהכוכבים אין להם רצון מעצמם ולא ענין ותכלית, חוץ מלעשות ציווי יתברך. קפץ פתאום כוכב אחד ממקומו ונעלם. חס ושלוש שאין שם הכל כשורה. שהרי כוכב זה קבוע ויושב ולבסוף יצא חוץ לשיטה.

ריח של בשר מטוגן התחיל נודף והולך. הלך בלק אחר הריח והגיע לבית הכמרים. הבין בלק מדעתו שהכמרים נכנסים לאכול סעודתם. בא ונשתתף עמהם.

הרי שלא פרש מריכוד ווגנר אלא כדי לילך למאה שערים ולבסוף שעה כאן. אם משום פחד. כלום יש לו שעה כשרה מיציאה בלילה, שבלילה אין עורו נראה ואין אדם מכיר מה כתוב שם. ואם משום אכילה ושתייה, הרי מצא בבית השכר פי כמה מרובה על שבעו, אלא באמת הניח את בית השכר כדי לילך למאה שערים ואין הליכה הראויה לו כהליכה בלילה, אלא שריח מטוגן וצלי בא לפיו, דחה רצון מפני רצון, כלומר רצונו לילך למאה שערים מפני רצונו לאכול.

ישבו להם הכמרים על שולחן מלא בבשר ודגים ויין ושכר ופירות ושאר כל מיני מטעמים. מהם עשויים כמנהג ירושלים ושאר ערי ארץ הקדושה ומהם כמנהג שאר ארצות, כדי לחלוק כבוד לכל ארץ וארץ, ומהם עשויים כמנהג בית המנזר מימי הנוצרים הראשונים, שאין מבטלים מנהג ישן מפני מנהג חדש, בזמן שאפשר לצאת ידי שניהם. מתוך שאכלו ושתו תבלו את הסעודה באמרי נועם ובמשלים ובשיחות חבריות, כדי ליתן גם לנפש חלק. ואף בלק לא שכח את נפשו והטה אזניו לשמוע.

היה שם כומר אחד זקן ושמן שסיבב כמה ארצות והכיר את העולם. סיפר כמה דברים שמשמחים את הלב בנועם מוסרם. אם אתה רוצה לשמוע אספר לך דבר אחד מדבריו.

אכר אחד עשיר היה נשוי אשה שניה או שלישית ומתה. עשה לה לוייה גדולה ונשא אחרת. לא היו ימים מועטים עד שמתה אף היא. עשה לה לוייה גדולה ונשא אחרת. מתה אף היא. עשה לה לוייה גדולה ונשא אחרת. משמתה אף זו נודמנה לו נערה בחורה שביקשה להינשא לו. אמרו לה שכנותיה, לקטלן זה את מבקשת להנשא, הלוא הוא יקבור אותך כשם שקבר את שש שבע הראשונות. אמרה להן עד שאתן מביטות במיתתן הביטו בלוייה נאה שעושה להן.

נתן בלק לבו על הדברים והוציא מהם תועלת לעצמו בהיפוך גמור מכוונת הסיפור. אמר בלק יודע אני שאם אלך למאה שערים סופי קטלה, אף על פי כן אלך, שכל עצמי הוא שם. ואם זנבי משוטט כאן עיקר חיותי שם. ואין אני נזקק לבקש טעם לרצוני, שהרצון

הוא טעם מספיק לכל ענין ודבר. הגניב בלק עצמו מבית הנזירים ויצא. כיון שיצא אמר בלק ראשית חכמה קורת גג לראשי. רצה לירד לגורת אל ענב שבעמק רפאים, שהיא קרובה לאבי השור, שמתוך שאכל יתר על שבעו נתרשל לילך הליכה יתירה. אבל מיד הכיר שאין שטות גדולה מזו מלירד לשם, שהרי אף שם יושבים יהודים ואם בתיהם קטנים ודלים אבל מנינם שבעה וארבעים, ובכל בית ובית יושבים שמונה תשעה עשרה מישראל סבלים ורצענים וסנדלרים, וכמה מהם יש להם מקל או רצועה, שמתוך שמחזורים בסחורה אמת המדה מצויה תמיד בידיהם, בינונים אמה של עץ בידיהם וגדולים אמה של ברזל, וכשמכים בהן מכתן מכה. אם כן להיכן נלך, שמא לדרוכו של שער יפו, ששם בתים גדולים וחנויות גדולות ושם הבנק העותומני, והרי הקרקע שם אינה קרקע, אלא אשפה שהוציאו מתוך העיר ומלאו חלק גדול של עמק רפאים, ובלק שונא חדשות היה, כל שכן לגבי דברים שבודים בריות בני אדם, כל שכן בן בנו של כל שכן לגבי דבר שהרגלים תלויות בו. והרי מצינו שחלק בלק כבוד לאשפה ומשרה גופו עליה, אלא זו אשפה שיש ממש תחתיה וזו אשפה שאין לה ממש.

בתוך שהוא מביט ומתבונן באה רוח וגילגלה בריחים של רוח שבימין משה, אמר בלק לא באה זו אלא להודיעני היכן אשכב בלילה, שבית הריחים עומד בטל וטוחן רוח. נטל את רגליו והן ניטלו את גופו וסעדו זה את זה לסמכם עד שהגיעו בשלום לבית הריחים.

היתה שם לילית אחת זקנה שהכירה את העולם וכל מה שנעשה תחת כל קורת בית ותחת כל גג. משראתה את בלק נתנה לו שלום ואמרה לו אי אתה בלק שכל העולם מתקנא בך בשביל שמצאת לך שולחן מלא אצל אותו פרוסי ריכרד ווגנר, בבית השכר שלו. (ואף שמוז'רטמברג היה קראה לו פרוסי, כדרך הערביים שבירוי שלום שקורין לכל גוי גרמני פרוסי) אמר לה אני הוא.

אמרה לו אם כן מה אתה עושה כאן, אפשר שולחנך חסר כלום? נתאנה בלק ואמר לה שולחני אינו חסר, אבל אני חסר הרבה. אמרה לו אין אתה יחידי בדבר זה, חייך, שאין איש בעולם שאינו חסר דבר, לא כך אומרים בירושלים, יש שחסר חוט שמיני מציציותיו ויש שחסר לב בשביל ארבע כנפות. או משל אחר, יש

חסר לו רב ויש חסר לו טיפת יי"ש להילולא של רבו. ואתה ידידי מה אתה חסר?

אמר לה מאה שערים חסרה לי, ובבוקר אלך לשם.

אמרה לו סבורני שאין מאה שערים חסרה בריות שכמותך. מכל מקום כדאי לי לידע מה טעם אתה הולך לשם.

נתאנה בלק ואמר מה טעם, מפני שקצתי בחיי ואני מבקש לי חיים שיש בהם ממש.

אמרה לו לילית, קודם שתלך אספר לך דבר, כדי שיהא לך מה להרהר בדרך ולא תבוא לידי שעמום.

עמדה וסיפרה לו.

מעשה היה בעין רוגל הוא עין קצרא בארוף עושה פוחלצים. עבר שם צבוע אחד, ראה פוחלץ של שועל. שאל את האומן מה זה? אמר לו שועל הוא. אמר לו והיכן בשרו והיכן עצמותיו, ומה טעם יש לו קש וגבבא במקום בשר ועצמות. אמר לו זרק זה את בשרו ואת עצמותיו. אמר לו למה? אמר לו כל זמן שיש לך בשר

אתה בחזקת מיתה, שסוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה, וכשאתה מת רימה שולטת בך, מה שאין כן אם אתה זורק את הבשר ונותן קש במקומו, שאתה חי לעד וקיים לנצח.

אמר לו צבוע לארוף ארוף אדוני, יודע אני שאין מדה מגונה ממדת קנאה. אבל לגבי דבר גדול כזה של חיי עולם לא אמרו חכמים שלא יתקנא איש בחברו, שמא מביא אתה אף אותי לחיי עולם. אמר לו למה לא. אמר לו נשבע אני לך בשיני שאם עושה

אתה עמי חסד זה הריני מביא לך בשר לשבת. ראה ארוף את הצבוע שהוא בחור טוב ועורו מסומר ונאה אמר לו בזכותך ובזכות מעשיך הטובים ובצדקת אבותיך הישרים מוכן אני לגמול עמך חסד ולהביאך לחיי עולם. הלך והביא חבל מצרי וקשר כרעיו של צבוע ונטל סכין ושחטו. כדרך שעשה לשועל, והוציא את בשרו וזרקו למקום שזרקו ומלא את עורו קש וגבבא וקבע בו עינים גדולות של זכוכית.

ראה אביו של צבוע ששוהה לבוא. אמר להם לבניו. היכן הוא? אמרו לו אי אתה יודע שנעשה ראש לחברת חיפוש חטאים והריהו טרוד ביצרים של אחרים. הרי אנו יוצאים לקדש את הלבנה ונאמר לו שלום עליכם בשמך. כיון שהגיע זמן קידוש לבנה הלכו לעין רוגל

ולשתות מים. זרחה הלבנה והאירו עיניו של פוחלץ ביותר. ראו אחיו ואמרו לו אחינו בן אמנו, בבקשה ממך, אמור לנו במה

זכית שיאירו עיניך כל כך. שמע ארזף ויצא. השווה קולו לקולו של צבוע כבומן שהיה חי ואמר להם ראוי היה שלא אשיב לכם כלום. שאין אתם כדאיים שאטריח עליכם לדבר עמכם, שאתם בני תמותה, שהיום כאן ומחר באשפה. ואילו אני חי לעד וקיים לנצח. ולא עוד אלא שצפוי אני שיעמידוני במוזיאון של בצלאל וכל גדולי האמנים שבירושלים יבואו ויעשו ממני תמונה. ולא עוד אלא שיפרסמוהו בספרי הלימוד, וכל מי שמבקש ללמוד תורת החי יבוא ויביט. אמרו לו אחינו מה דברים אתה אומר ומה מספר אתה לנו. השיב להם כדרך שהשיב לצבוע אחיהם.

כיון ששמעו כך אמרו זה לזה אי לנו מאחינו שיחיה לעולם ויורש אותנו. נכנסה קנאה בלבם וגנבו את דעתו של פוחלץ ואמרו לו הלא אנשים אחים אנחנו. הלא עצמנו ובשרנו אתה, בחסדך אחינו אמור לאמן שעשאך חי חיי עולם שמא יעשה אף אותנו כמותך. נתרצה להם ונתן להם את בקשתם. הרי משל לכל מי שעצמותיו ובשרו אין מספיקים לו ומבקש לו גדולות, עכשיו ידידי הריני פורשת ממך ואני מברכת אותך בשלום שתשכב בשלום ותישן בשלום ותקום לגורלך בשלום, שאם אין שלום אין כלום. ודע שהשלום בלבד אינו מספיק וצריך לחכמה ודעת, כדי לידע בימי השלום מה יכינו לימי הרעה. כל שכן אתה ידידי שדעתך מבולבלת קצת, שאתה צריך לחכמה ודעת, ככינה שצריכה לשער וכשחין שצריך לחרס להתגרד בו. טסה הלילית ופרחה לה והניחה את בלק במקומו.

כא

שכב לו בלק ולא נתנמנם. התחיל מהרהר באותו דבר שמתייגעים בו כל חוקרי הדורות מלהרהר בו, מה חיינו, וכי כדאים כל היסורים והמכאובים והפגעים והצרות בשביל מקצת תענוג קטן של שעה קלה. כל שכן שהתענוג עצמו כרוך ביסורים ודאגות. כל שכן אני שאיני מוצא קורת רוח ממני. לא לבד שנופל הטעם הראשון, שמעונה אני, אלא שכל יגיעה ויגיעה שאני מתייגע הריהי בשביל יגיעה וצרה שבאה אחריה. נכנסה בו מרה שחורה עד שנתאוה למות. אבל דרכה של מיתה שבאה בשעה שאין מבקשים אותה ואינה באה בשעה שמבקשים אותה, ועל כרחו של בלק שכב לו והרהר במה שהרהר, עד שתשש מוחו ודעתו עמדה ליטרף. בכל זאת לא נטה בלק אחר דעת הפילוסופים שאומרים שהשגוען

בא ממרה שחורה ולא מן השדים, אבל הודה במקצת טעותם. כלומר שהגורם היא המרה השחורה, ואילו המרה השחורה עצמה באה מחמת פגיעת השדים שמטילים ארס ומולידים המרה השחורה. ואין כל ספק שמציאות המרה השחורה שבו באה לו מן השדים שנמצאים בבית הריחים הריקן, שבידוע שאין דבר בעולם שסובל ריקנות, ומאחר שבית הריחים ריק מבני אדם באו השדים וקבעו להם מדורם כאן. וכיון שבא לידי דעה זו התחיל מתיירא. וכיון שנתיירא ביקש לברוח.

אבל גופו עיף היה ועצמותיו רפויות ושתי רגליו הסמוכות לראשו וכן שתי רגליו הסמוכות לזנבו כבדות היו ולא היו יכולות להגביה עצמן מן הקרקע. כל שכן לטעון את גופו, כל שכן אחר כל מה שאכל בבית הכמרים אף על פי שהסכימו חכמי הטבע שהכלבים מהלכי אצבעות, ומהלכי אצבעות קלים ומהירים וזריזים ונוחים להגביה את רגליהם למעלה מן האדמה, לא כמהלכי כפות. כגון הדוב והאדם, שגוללים את כפותיהם מן העקב כלפי האצבעות. גנב בלק את הדעת ושיתף עצמו לשלושת הפילוסופים המכחישים במציאות השדים, כאילו אינו יודע שכבר באה הסכמת הישמעאלים והיוונים וכן הישראלים להבדיל על מציאותם הגמורה. ועיניו כמו סייעו לו בטעותו, שהרי אומרים עליהם על השדים שהם מורכבים מאויר ואש, ואילו היה כן הרי היו נראים, שמדרך האש שדולקת ונראית, ואילו כל סביבותיו חושך ואפילה, משמע שאין שדים, ואם אין שדים אין להתיירא מהם. שאין מתייראים מדבר שאינו. והוא לא היה יודע שטיבם של שדים כך שרואים ואין נראים.

לכאורה הדבר תמוה, הרי שהכחיש במציאות השדים והיאך נתקנא בהם, כמות שאנו מספרים כאן, שבאותה שעה ממש נתקנא בלק בהם, בשביל שהם מאריכים ימים, שכידוע שמיום שנברא העולם ועד היום לא מלכו עליהם אלא שלושת מלכים בלבד ואלו הם אשמדאי והינד ובילאד. ובילאד עדיין חי. אלא עד שנתמה על בלק, שמצד אחד הכחיש במציאות השדים ומצד אחד נתקנא בהם שמאריכים ימים, יש לתמוה על עיקר הדבר, שהרי שעה קלה קודם לכן ביקש מיתה על עצמו.

עם שבלק מהרהר וחושב על השדים שאין להם מציאות כלל וחושב ומהרהר על אריכות ימים שלהם נשמע רעש ונראה אור ונשמע קול פסיעות וקול דברים בלשון משונה כלשונו הלועזים. אחזה רעדה את עצמותיו של בלק ונבהל ונרעש ונרתעש. אחז

את רגליו וברח ונמלט על נפשו, וחזר מדעתו לפקפק במציאות השדים והסכימה דעתו עם דעת חכמי ישמעאל וחכמי יון וכן עם דעת חכמי ישראל, להבדיל, והחניף לעצמו שניתנה בו דעת לברוה עד שלא פגעו שדים בו.

כדי להסביר ענין הרעש וטיב האור ולשון לעז שנשמע ונראה באותו לילה ובאותה שעה ובאותו מקום, צריך שתדע שכשם שיש מלאכים ושדים ובני אדם, כך נמצאים מקצת בני אדם שמשתוקקים לדעת חכמות חיצוניות, והואיל וביום עטוקים בחכמת התורה יוצאים להם בלילה למערות ולשאר מקומות המוצנעים ולומדים בהתבא. יש לומדים לשם דעת ויש לומדים לשם פרנסה, כדי לעשות אחר כך את תלמודם סחורה, אדם אחד מאלה ראה בלק וטעה שהוא שד.

כיון שיצא בלק מבית הריחים ראה פנסים רצים מבוהלים ודחופים ובני אדם נושאים מטת מת להר הזיתים. הצדיק בלק את הדין וביקש מחילה מן המת, שאינו מלווה אותו לבית עולמו, שאם יראהו נושאי המטה יעשו אף אותו מת. עמד והמתין כדי שיעור עד שנתעלמו נושאי המטה.

בין כך לכך חזר בלק וחשב על המיתה. הרי אותו שמת הרי לפני שתיים שלוש שעות היה קיים, ואפשר שלא ידע שהולך למות, פתאום נפח נשמתו ומת. כלום אין סוף כל בריה כך, שמים שנקנסה מיתה אין כל בריה בטוחה שלא תמות, ואף הוא בלק סופו שימות, שאין מפלט מפני המות, שהכל נפטרים ומתים והכל נתון בידי מלאך המות שעוקב ליטול נפש כל חי כרצונו וכרצון הבורא יתברך שברא את בריותיו ונתן להם חיים כדי לחזור וליטלם מהם.

נעשה לבו של בלק עצב, ולא מפני שחש מן המיתה, אלא שחשש שמא אותו שמת הוא הצובע, ואם הוא הצובע שמת שוב אין כל תוחלת שידע בלק מה טעם רדוף הוא כל כך, שהמת לקח סודו עמו לקבר, ועד ליום שיקומו מתים מקברותיהם לא ידע מה טעם הוא בזוי ושסוי. נעשתה דעתו של בלק נמוכה עליו מפני הטעם שלמעלה, ומפני טעם אחר, ששוב ראה את גדולת האדם ומעלתו היתירה, שהכל תלוי בו, שאפילו המיתה לא באה אלא על ידו, שאלמלא הוה לא באה מיתה לעולם. נשא בלק עיניו לשמים והביט בכוכבים ובמזלות ושאל אם כך, אם אני והאדם גורל אחד לשינוי, למה בהול הוא על מיתתי. מה איכפת לו אם אני קיים

קצת, הרי בין כך סופנו למות. כלום קשה לו להמתין עד שאמות בידי שמים.

השמים היו מלאים כוכבים, צדק עמד והאיר ופרוקיון וימיריוס הכלבים הגדולים נדחקו קרוב אצלו. באמת לא קיווה בלק למצוא מענה מפני צדק, אבל ציפה בצדק לקבל תשובה מפני הכלבים הגדולים פרוקיון וימיריוס. אותה שעה טרודים היו הכלבים הגדולים ביצרים והעלו אורה על עצמם, שמא כוכבי בתולה ישימו דעתם עליהם. עד שבלק תולה עיניו ברכיע נפל כוכב ונתעלם. קרא בלק בבהלה לא אני ולא משפחתי, כדי לסתום פיו של מלאך המות, שלא יאמר נפל כוכבך ונשלמו ימיך. ראה בלק שאין לו תועלת ותקוה מלמעלה, ולא עוד אלא שמבעיתים אותו משם, הוריד פניו כלפי מטה.

אותה שעה נשבה רוח צפונית ואור נראה מכמה בתים שבימין משה ובבתי יהודה טורא וכן משכונת שמעה שבגיב בן הנם, שבאותה שעה הגיע חצות לילה ודרכם של ישראל שעומדים לתיקון חצות, ריטטו האורות מן החלונות ומן התריסים וכנגדם ריטטו האילנות המעטים שבירושלים, מעטים ודלים אילני ירושלים ואין כחם ניכר ביום. אבל כשמגעת חצות לילה וישראל מקוננים על החורבן נזכרים הם ימים ראשונים שהעיר עמדה בתפארתה וישראל שרויים בשלוה וכל ההרים מעוטרים בעצי זית ובכל מיני אילנות נאים ועצי תנובה וכל מיני צפרי זמר שוכנות עליהם ואומרות שירה לפני המקום מעין שירה ששמעו מפני הלויים בבית המקדש, מיד כל אותם אילנות שנשתיירו מן החורבן מתרעשים ומתגעשים ומתאנחים וקולם נשמע מסוף ירושלים ועד סופה.

כב

מכה אותה אנחה נתמלא בלק רחמים על ישראל וביקש לסלק כעסו ולהעביר זעמו מהם. אבל הכעס והאף והחימה קבועים היו בו כבר והיה בלק מרחם וכועס, כועס ומרחם. קצת מן הכוכבים התחילו שוקעים ואחריהם שקעו רוב שאר הכוכבים עד שנתרוקן הרקיע מהם, חוץ מכוכב נוגה ששלט באותה שעה והיה מאיר ושחק, וכמין לבנונית כהה או כהיון לבנוני עלה מן הארץ ומבין ההרים שמעבר לירדן נצנץ כמין אור, כציצת אור החמה. ובאמת כבר התחילה חמה מבקשת לה מקום ברכיע, אבל עדיין לא הגיע זיווה בעולם.

הבין בלק מדעתו שמיד תצא החמה ובריות בני אדם יעמדו ממטותיהם ויצאו לפעלם, ואם יראו אותו אוי לו. הביט על כל סביבותיו אילך ואילך כדי למצוא לו מקום סתר להחביא עצמו. לסוף מצא לו מקום כשר והחביא את עצמו שם. ואנו לא נגלה סוד ולא נודיע היכן הסתיר עצמותו והיכן החביא את גופו. נסתר מעין אדם שכב במקום ששכב עד שעמדה החמה בתקפה ועמד אף הוא. היכן סעד סעודת שחרית ואם סעד אין אנו יודעים, אבל יודעים אנו שנתנמנם קצת, אף על פי שלא הודה בכך, כדרך בעלי יסורים שקובלים שאינם רואים שינה, שהואיל ולא נהנה משנתו נדמה לו שאינו ישן כלל. ומנין שנתנמנם, שהרי אילו לא נתנמנם לא היה חולם ארבעה חלומות בזה אחר זה, שלושה מהם שכח ואחד זכר. מעשה והיה מטייל והולך במאה שערים ובאו שתי חיות רעות כנגדו, אחת מליפתה ואחת מעין כרם. אחד תן ואחד שועל. וראשו של תן זקוף כראש בר יוכני ומשקפים עשויות בשר מקיפות את עיניו למטה מחציו, צבועות ומגוונות כעין זנבו של טוס. כיוצא בו אותו שועל, אלא שקטן היה מן התן ומשקפים של בשר לא הקיפו את עיניו, אבל עיניו גדולות ולפופות וצבען כצבע אבנט של חסידי בלז, סגול ושחור כאחד, ופיותיהן אוי פיותיהן בישרו רע, עד שהגיעו קרוב וסמוך לשכונת אבי השור, שתרנגולי הודו מטיילים שם ואינם חוששים. נתחלחל בלק חלחלה גדולה בשביל שהכיר מפיותיהם של חיות שמבקשות נפשם של עופות. ביקש להזהיר את אנשי אבי השור שיבואו לעזרה. נתייבש גרונו מחמת חרדה וניטל קולו. באו החיות ועמדו אצל העופות. מתחו העופות צואריהם וקפאו ראשיהם עד שהגיעו לראשיהם של חיות. עמדו החיות ולא זזו ולא עשו לעופות כלום.

כג

כיון שקם לא שהה שהיות הרבה ורץ והלך לשכונת גיא בן הנם, כדי להרגיל עצמו בבריות בני אדם מישראל עד שלא יבוא למאה שערים. רץ וירד לגיא בן הנם ומיד ברח משם בבהלה, שראה עצמות כלבים מוטלות והיה סבור שיורי הקרבנות הן, שהיו מקריבים למולך. והוא לא היה יודע שהיו מקריבים למולך בני אדם ולא כלבים או אולי היה סבור שאותם כלבים בריות בני אדם היו מתחילת ברייתם. ברח ורץ והגיע לרחוב יפו. רץ ועמד והטיל מים. אותה שעה היה

הרחוב ריק מישראל. לא נראה שם לא חנווני ולא קונה. לא גבאי צדקה ולא נשים צדקניות. לא מוכרי כעכים ורקיקים וחרצנים ולא מבשלי תבשילים, לא מצחצחי נעלים ולא מזכי הרבים ומחפשי חטאים ולא שמשי הכוללים ולא מנשקי מזוות ומחורי פתחים. לא ספרדים ולא אשכנזים. כללו של דבר, לא נראה שם לא איש ולא אשה מישראל, שכל יהודי ישש לו אזנים הלך לשמוע את המגידים. לא היו שם אלא משאר אומות. קצתם ישבו לפני חנויותיהם ושיחקו בקוביות וקצתם הברווח זבובים מפניהם. אלו ואלו לא ידעו מה שכתבו החבצלת והאור והחירות על בלק ולא השיגחו בו, שעדיין לא היו עתונים שלהם מביאים דברים מן העתונים שלנו.

החמה עמדה בתקפה ולא נראה בה לא עיפוי ולא ליאות, אדרבה נראה היה שהיא גוברת ומתגברת. כנגדה עמדה האדמה גרודה וצחיחה, ובין שמים לארץ אורר לוחט ומלהט. שנתכסה בלבוש אבק, וכשניער את בגדו נסתתמו עיניהם של בריות בני אדם וכן עיניו של בלק. הושיט בלק את לשונו היבשה וצעק הב הב, הב לנו מטר, הב לנו טיפה של מים, שדעתי נטרפת מחמת צמאון. לסוף הוציא את שיניו והביט ברקיע, יש לשער שנזכר מעשה זקנו הכלב הגדול שבשעת צצירת גשמים היה נוקב חור ברקיע ומוריד גשמים.

הרקיע עמד כדרכו כל הימים מלובן כפלדה תכולה של נפחים והיה שוחק בבלק. הניח בלק את זנבו בין ירכותיו והוריד רירו והרהר בלבו אפשר שהאמת היא עם תוקעי שופר, שהקולות היוצאים מן השופר בוקעים כל ארבעת הרקיעים והם מתחלחלים ומורידים גשמים. (ארבעת הרקיעים, שבלק כשאר בהמות וחיות לא היו מונה אלא עד ארבע פחות מהן עופות, שמונים עד שתים. פחות מהן האחשתרנים, שיש להם שמונה רגלים, רצים בארבע ונחים בארבע, שאין מונים כלום, שמתוך שטרודים ביגיעה ובמנוחה אין שעתם מספקת להם לעסוק בעניינים שכליים.) וכיון שנזכר בלק תוקעי שופר נזכר במאה שערים. וכיון שנזכר במאה שערים נטל רגליו ורץ לשם.

אין ידוע באיזו דרך רץ, אם דרך מלון קמיניץ, מקום שהיה שם הדואר הישן, ומשם נכנס לרחוב מוצררה, או שהלך דרך רחוב יפו וקפץ ועלה לרחוב של בית היתומים דיסקין. או אולי לא הלך לא בדרך זו ולא בדרך זו אלא עשה לו דרך אחרת, אבל ידוע שהיה מהלך בצדי הדרכים והיה נובה ואין קולו נשמע. ונראים

הדברים שכן הוא, שאם היה מהלך בראשי דרכים וקולו היה נשמע היו רואים אותו ומעכבים אותו, שכל המקומות הללו מיושבים ברוך השם מִיִּשְׂרָאֵל, ודרכם לקרות בעתונים, מי בצנעה ומי בפרהסיא, ואילו היו רואים אותו לא היה מגיע למאה שערים חי.

כד

נכנס בלק למאה שערים כשהוא מהלך בצדי דרכים ופיו פתוח ורירו יורד ואזניו סרוחות וזבנו מונח בין ירכותיו ועיניו תוססות דם והוא נובח ואין קולו נשמע. עמד ומירק את גופו ממאכלות אסורות שבו. קיפל שתי רגליו תחתיו וישב עליהן ושיבה ישמעאלית והוציא לשונו לחוץ ונשם כמפוח של נחתום והביט על כל סביבותיו ולא ראה נפש חיה, שכל מאה שערים נתכנסה לתוכה, כדי לשמוע את רבי גרונום יקום פורקן. כיון שראה בלק את עצמו יחידי נשתטח בתפילה וביקש רחמים על עצמו שלא ישל בלשונו וישערב קולו לבני אדם.

אותה שעה עמד רבי גרונום על מעלות היכל הישיבה וכמה מניינים בלא עין הרע מקיפים אותו מכל צדדיו, חוץ מנשים שעמדו על פתחי החנויות ודחקו לשמוע. ודבריו מעופפים כחצים ופניו בוערות כלפידים וקולו הולך מסוף מאה שערים ועד סופה, וכל פעם יוצאת מפיו אנחה או גניחה או יבבה או יללה וכן מלבם של שומעים, והוא זורק גופו אילך ואילך ועוצם עיניו ופותחן וזורק ידיו ומחזירן ומכה על לבו. קצת מדרשתו נעתק כאן, והקורא יוסיף מדעתו ניגון וטעמים. ואם בעל בכי הוא יתאנח ויבכה, כמי שמצטער על עון הדור שכן עלתה לו.

הכמינו הקדושים וזכרונום לברכה אמרו בגמרא במסכת תענית אין הגשמים נעצרים אלא בשביל שנתחייבו שונאיהם של ישראל כליה. מורי ורבותי, מה כאן פירוש שונאיהם של ישראל, והרי אנו יודעים שאין העולם עומד אלא בשביל ישראל, כל שכן הגשמים שהובטח להם לישראל שירדו בשבילם. ודבר זה יודעים כל האומות, כמו שמצינו בספר צרור המור בפרשת בחוקותי על הפסוק ונתתי גשמיכם בתם, ולא אמר גשמים, להורות שהגשמים הם שלנו. וזה היה תפארת עונו כשקבלו אותנו האומות, לפי שהיינו יודעים להביא המים בעתם.

וכאן אספר לכם דבר חידוש ששמעתי מפי ידיד נפשי רבי שמואל יוסף, כשהלכתי לתקן עירובין נכנסתי לבית אחד לשנות מים.

עם שאני מפשיל שרוול כתנתי לסנן את המים לשתייה ראיתה שזנדמנתי לביתו של אהובי זה, אותו שבוע פרשת בחוקותי היתה והרציתי לפניו מה שחידשתי בשתי התוכחות, היינו בתוכחה של בחוקותי ובתוכחה של כי תבוא, שהרי לכאורה קשה שתוכחות של הקדוש ברוך הוא מעטות מתוכחות של משה רבינו. היד ה' תקצר? לסוף כדי לסיים בכי טוב אמרתי לפניו את דברי בעל צרור המור מענין גשמים. הוציא רבי שמואל יוסף ספר אחד מספריו והראה לי שבימי גלות אשכנז נתקבלו היהודים בפולין בכבוד גדול והתנה עמם המלך שיעתירו לשם שיוירד את הגשם בעתו, שיודע היה המלך שזה כחם של ישראל להוריד את הגשמים על ידי תפילותיהם. ועדיין מנהג הוא אצל הערלים שם עד היום הזה שזורעים את שדותיהם סמוך לשמיני עצרת בשעה שישראל עומדים בתפילת גשם. אם כן מורי ורבותי, הרי הקושיא עומדת במקומה אם שונאיהם של ישראל נתחייבו כליה מה מקום שיצטערו ישראל על ידיהם. וכי לא די לנו בכל הצרות וכל הגזירות וכל השמדות רחמנא ליצולן שמצעים אותנו האומות שנצטער אף בעצירת גשמים, שאין לנו מים לשתייה ולבישול ואפיה ולנטילת ידיים ולטבילה של מצוה, וכי מה אנו צריכים. וכי שדות יש לנו שצריכים למטר, וכי גנים ופרדסים יש לנו, הלא כל צרכנו בגשמים הוא לצורך מצוה, שאם יש לו ליהודי קצת מים נוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים, אוכל כזית לחם ומברך לפניו ולאחריה, וכן כל צרכנו במים לצורך מצוה הוא. הרי ראוי היה שהקדוש ברוך הוא יראה בצרכנו שהוא כולו לשמו כדי לקיים מצוותיו ויוריד לנו את הגשם ולבסוף הוא כולל אותנו עם הגויים, להבדיל, שכל צרכיהם הוא צורך גשמיות פחותה, אמנם במקום אחר אומרים חז"ל אינו צרה שאומות העולם וישראל שותפים בה, זו צרת עצירת גשמים, זה היה בזמן הבית שישראל היו שרויים על אדמתם והיו צריכים לגשמים כדי שיעשו שדותיהם תבואה כדי להביא עומר ושתי הלחם וליתן תרומות ומעשרות ולנסך מים על המזבח. אבל עכשיו, מורי ורבותי, עכשיו הוי שאבדנו כל, כמה צריך יהודי באשר הוא יהודי, כל שכן בזמן הזה שנתקיים בנו דברי המקונן מימינו בכסף שתינו.

אלא, מורי ורבותי, הכוונת כאן בגמרא בשביל שונאיהם של ישראל לישראל עצמם, שמפני כבודם של ישראל דיברו חכמינו הקדושים בלשון נקיה כידוע, וכן יש מאמרים הרבה בגמרא מעין זה. אם

כן, מורי ורבותי, יש לנו קושיא עצומה. אפשר חכמי הגמרא שכולם קדושים וטהורים אפשר שנמצאו בדורם אנשים שנתחייבו כלייה עד שאמרו בגמרא שהשמים נעצרים בשבילם, בשביל שנתחייבו כלייה. והלא היה לאותו הדור ללמוד קצת ממדותיהם של חכמינו הקדושים ולעשות מצוות ומעשים טובים ולא שיתחייבו כלייה. קושיא אחרת גדולה מזו יש לשאול, אפשר שחכמים גדולים חכמי הגמרא שלימדו את כל הדורות תורה שהגינה על כל הדורות ובכל הזמנים אפשר לא לימדו את דורם תורה ולא הגינו עליהם שלא יתחייבו כלייה.

אלא, מורי ורבותי, שתי הקושיות הללו מיתרצות בתירוץ אחד. שהכל לפי הדור, ולפי מדה גדולתם וקדושתם. ולעולם אותם שהגמרא קראה להם שונאיהם של ישראל שונאים היו לפי דורם. שהיו בדור קדוש ולא למדו ממעשיהם ולא נעשו אף הם קדושים וטהורים לפיכך לימדה עליהם הגמרא חובה וקראה אותם שונאיהם של ישראל, שהרי היה להם ממי ללמוד ולא למדו, ואילו היו בדורנו היו נקראים צדיקים, ואפשר שהיננו משתעשעים בהם ושמהים עליהם, שבודאי לפי דורנו דור ירוד זה היו נחשבים לצדיקים, כמו שאומרים רצונך למצוא צדיק לך ובקש אותו בין רשעי הדורות שעברו. הוי, מורי ורבותי, כמה גדולה ירידה שירדנו בעוונותינו הרבים שרשעים שבדורות שעברו שנתחייבו כלייה היו נחשבים בדורנו זה לצדיקים גמורים. מורי ורבותי, איני זקן כל כך אף על פי כן יכולני לספר לכם מה שראיתי בעיני בירושלים עיר קדשנו. זכורני שהיו בני אדם כאן שהיו משכימים ומעריבים בבתי כנסיות ובתי מדרשות והיו מתפללים ולומדים ועושים צדקות גדולות ואף על פי כן היו מרגנים אחריהם, מפני שאותו הדור דור זכאי היה עד שבני אדם כאלו נחשבו למינים ואפיקורסים. ועכשיו מורי ורבותי, מה נאמר ומה נדבר שאנו רואים את פני הדור כפני הכלב. ולא ככלב סתם אלא ככלב שוטה, שהרי כלום יש שטות גדולה מזו להניח תורה ומצוות ולעסוק בהבלים ושטויות, ולא עוד אלא שהם גרועים מכלב שוטה, שאילו הם סבורים על עצמם שהם חכמים גדולים פילוסופים בעלי הגיון ורוצים לפרוס מצודתם על כל ישראל, כל שכן על תינקות שלא חטאו, ועושים להם שקאל"ס להעבירם על דתם רחמנא ליצלן. ואילו הכלב השוטה, מורי ורבותי, טוב מהם, שהרי הוא הכריז על עצמו שהוא שוטה, כמו שמצינו באותו כלב שירושלים נתיסרה בו שכתב על

עורו כלב משוגע, כדי להזהיר את הבריות. הוא שאני אומר פני הדור כפני הכלב. ולא ככלב סתם אלא ככלב משוגע.

כד

עם שרבי גרונם עומד ודורש החווירו פניו פתאום ולסתותיו נתעוותו, אפילו שער זקנו המדובלל דומה היה שהחוויר. פתח את פיו כשיעור ביצת בר יוכני ושפתיו ניענעו עצמן ושיניו השחירו ועיניו ביקשו לקפוץ מפתח ובהלה. אותם שעמדו אצלו סבורים היו שנתרגש כל כך ונתרגשו אף הם ונתאנחו. אבל תוכחות שרבי גרונם מוכיח בהן את ישראל וכן אותו משל של פני הדור כפני הכלב נעשה פתאום דבר של ממש והעלה עור ובשר, שבאותה שעה נגלה הכלב עליו.

נודעו רבי גרונם והתחיל מכה כנגדו באויר וצעק הכלב המשוגע ועצם עיניו שלא לראותו. נפתחו עיניו על כרחו והביטו בבהלה על הכלב. ואף הכלב הביט בו. ועדיין היה רבי גרונם מפקפק בדבר שהראהו עיניו. הגביה הכלב עצמו והראה לו את עורו, כאילו היה אומר אם מפקפק אתה גרונם רבי עמוד וקרא מה שכתוב כאן. קרא רבי גרונם בעינים עצומות כלב משוגע והגביה קולו קול גורא ואיום וצעק אוי הכלב המשוגע.

היה כל העם סבור שצעקתו של רבי גרונם באה לשבר את האוון. שפעמים תוך כדי דרשתו נוטל מלה ותוזר עליה בקולי קולות. עמדו והמתינו לו שיחזור וידרו. הביט רבי גרונם על הכלב וחזר וצעק הכלב המשוגע. נודעו הכלב וצעק הב הב. וידעו הכל שהכלב נמצא ביניהם.

נכנסה בהלה בציבור והתחילו רצים ודוחפים זה את זה כשהם קוראים וצועקים הכלב המשוגע הכלב המשוגע. והוא צועק אחריהם הב הב. משונה היה קולו של בלק באותה שעה. אפילו עוברין במעי אמם נודעו.

כיון שראה בלק שאין עושים לו כלום ואין מגביהין מקל להכותו אמר בלק בלבו מקל חזק קולי מבריה אותו, שמשהירמותי את קולי מיד נשמטו כל המקלות שבידי בריות בני אדם ונפלו. התחיל בלק מתגאה. וכיון שבא לידי גאווה בא לידי חקירה, כדרך החקרנים, שחקירתם באה מהמת גאווה. שאין יכולים לקבל שום דבר בפשיטות. נתן לבו לחקור מהיכן נוטלים להם המקלות כז, אם מן הכלב שמושך אליו את המקל להכותו, או מן האדם שמכה

בו. כיון שלא מצא מענה נכנסה מארה בתוך לבו והתחיל מקלל. אמר בלק תיבש ידו של אדם שהכל תלוי בו. רוצה הוא מחליק, רוצה הוא מכה. אבל אני אין לי להתיירא ממנו. אם להתיירא יתיירא הוא ממני. שקולי מטיל עליו אימה ומפיל את המקל מידו. כששמע קולו של בלק בראשונה וברח רבי גרונוס הוא וכל דעתו נגרה יצחק אחריהם וברח עמהם. עם כשהוא רץ עמד לראות מה זה שהכל רצים מבוהלים ובורחים. תפסו אחד בורועו וצעק ברח לך. אי אתה רואה שהכלב כאן.

שאל יצחק איזה כלב?

נענו לו מכל צדדיו ואמרו הכלב השוטה.

נטל יצחק עיניו וראה את הכלב ואת כתבו. מיד התחיל צוחק.

אמרו לו מפני מה אתה צוחק?

אמר להם מפני מה אתם צועקים?

אמרו לו אי אתה רואה את כתבו?

אמר להם רואה אני שלא טרחתי על חנם.

נתן שתי ידי בשני כיסי מעילו החדש והביט כנגדו בנחת ואמר

בתמיהה כלב משוגע? מי אומר שהוא משוגע?

אמרו לו אי אתה רואה, הרי בפירוש כתוב כך.

אמר להם ואם כתוב, מה בכך? וכי כל מה שכתוב מחוייב אדם

להאמין. הלוא אני עצמי כתבתי על עורו ואני יודע שכלב בריא

הוא, שאילו היה משוגע כלום היה נותן לכתוב על עורו, או כלום

הייתי אני כותב עליו?

ניטלה יראתם פתאום ועמדו, כמי שנפל לו זיק לתוך זקנו ולבסוף

אינו אלא גומרת לילה.

זקפה כל מאה שערים את פיה כנגד יצחק וצעקה אתה כתבת על

עורו כלב משוגע?

השיב יצחק בנחת האמת אין להכחישו, אני עצמי כתבתי על עורו

כלב משוגע ואין לכם להתיירא ממנו. כלב הוא ככל הכלבים.

שאלו אנשי מאה שערים את יצחק מה ראית לכתוב כך?

אמר יצחק את הטעם איני זוכר, אבל זכור אני את המעשה. מעשה

פעם אחת עשיתי בשכונה אחת משכונות ירושלים. אם איני טועה

שכונת הבוכרים היא. בא כלב ונשתטח לפני. עמדתו וכתבתי על

עורו כף למד בית. כיון שלא זו הוספתי מס שין וו גימל עין.

מתוך כך יצא כלב משוגע.

קרא אחד בתמיהה אתה אומר שאתה כתבת עליו כלב משוגע.

השיב לו יצחק בהלצה ואמר לפי תורת הלשון דין הוא לכתוב כלב שוטה. אלא עד כדי כך לא דיקדקתי.

אילו היה יצחק יושב כל ימות הקיץ בירושלים היה שומע ענייניו

של כלב. אבל הוא שהה כמה שבועות מחוץ לירושלים, כמו שידענו

משאר פרקי הספר, ולא שמע על הכלב כלום, והואיל ולא שמע

עליו כלום סילק דעתו מן הכתב שכתב על עורו.

אבל הכלב לא סילק דעתו מיצחק. מיום שהכיר הכלב שכל פגעיו

באו לו על ידו של צבע ומן הכתב שכתב על עורו היה מחזר אחר

יצחק. יש שמצאו ונבח בו ויש שנבח לעצמו. מפני שאיקונן של

יצחק היתה מהלכת לפניו. כל מי שראה את הכלב נתיירא מצלו.

אפילו בת קול של קולו הטילה אימה על הבריות, חוץ מיצחק שהוא

עצמו כתב על עורו של כלב והיה יודע שכלב בריא הוא.

יצחק שכתב על הכלב לשם הלצה כתב. אבל כל מי שראה את

הכלב טעה לחשוב שלא בא הכתב אלא להזהיר והיו נוהגים בכלב

דין כלב שוטה. מששמעו את המעשה הניחו את הכלב ונתעסקו

ביצחק.

נענה אחד ואמר שוה אתה מקל בשביל אותו פחד שגרמת לנו.

אמר יצחק חייכם אילו הייתי יודע שאגרום פחד כל שהוא לאדם

לא הייתי כותב אפילו אות אחת.

בתוך כך ירדה רוח הנחה על מאה שערים. כמה נתייראו מאותו

כלב, ולבסוף אין להתיירא ממנו. כלב הוא ככל הכלבים. וכיון

שנסתלקה יראתם נכנסה בהם רוח גבורה והתחילו מראים עצמם

גבורים והכחישו שנתייראו תחילה וצחקו והתלוצצו בבעלי מורך

ופחד שמפחדים מצל צלם. סיפרו לו ליצחק מה שגרם אותו כלב

וכל מה שכתבו העתונים עליו. היו שם בני אדם שידעו בעל פה

כמה מאמרים ואמרו אותם לפני יצחק כשהבריהם מסייעים אותם.

בין כך ניטלה אימתו של כלב ולא היה אדם בירושלים שנתיירא

ממנו. בוא וראה, כל זמן שבלק היה שפוי בדעתו היו יראים ממנו,

משהוא עצמו התחיל מפקפק אם דעתו שפוי בירושלים שנתירא

עוד בכניסתו למאה שערים הריח בלק ריחו של הצבע, אף על פי

שהיה מלובש בבגדים חדשים שעשה לו להתונתו ונשתנתה צורתו

קצת. אלא מחמת טרדת הלב לא השגיח בו. עכשיו שמע את

קולו התחיל לבו מפרכס לצאת ועיניו תוססו דם. ירכותיו נתנדנדו

ואזניו הסררות נודעו ופיו נתמלא קצף. הביט ביצחק הבטה

שלא לטובה והרהר בלבו משונה הוא צבע זה שעומד לו ואינו

בורח ממני. או אפשר משום שידוע את האמת לפיכך אינו בורח ממני.

באותה שעה נתעוררה בקשת האמת בלבו של בלק עד שנתעוות כולו. זה כמה ימים ושבעות וחדשים מבקש הוא את האמת ואינו מוצא פתאום נודמנה לו האמת פנים בפנים. מי שידוע את האמת אינו מתיירא משום דבר ואינו מתגרה באחרים. שהאמת והשלום דבוקים זה בזה. אלא שהאמת כבדה ונושאהי מעטים.

מי יודע כמה היה בלק עומד והוגה, אלא שקולו של הצבע הפסיקו. אמר לו יצחק לכלב שמעת מה שאומרים עליך, כלב משוגע. זקף בלק ראשו בבהלה ונסתכל ביצחק. הקומט שבעיניו השחיר עד שלא נראה אפילו הלבן ופיו נתמלא קצף ושיניו התחילו מודעזות בתוך פיו. אף הוא נודעזע ורצה לקפוץ על יצחק. פתאום הפך פניו והתחיל מריח בקרקע. מריח ומחפש. מחפש ומריח. כל מאורעותיו שאירעו לו מיום שראה את הצבע בשכונת הבוכרים עברו נגד עיניו. כמה היה מבקש למצוא טעם לפגעיו ולא מצא עכשיו הוא עומד למצוא את הטעם. צבע זה הוא יודע את הטעם. הריני נושך בו מיד תצא האמת מגופו כגשמי ברכה בשעה שהכלב הגדול נושך ברקיע.

יצחק שדעתו זחה עליו ראה את הכלב, אבל לא ראה לעיניו ולא שמע את שדיבר הכלב עם עצמו. ואף בלק כבש עיניו מיצחק ורבץ ושתק. באותה שעה אבדו עשתונותיו ושכח את שביקש לעשות. כבש זנבו בקרקע והוריד את ראשו ועצבות גמורה נתלתה על פיו. כמי שהכיר שכל מה שעשה וכל מה שיעשה אין בהם מועיל. ניגעזע שתי אוניו וניער כל הדברים שנתקלו שם ועצם את עיניו. אילו נמסרה שנתו בידו היה מתנמנם וישן.

שנתו לא באה. אם מפני ריחו של הצבע שנקשר בחוטמו של בלק או אם מפני מהשבותיו שחזרו והקישו על לבו. הגביה בלק את ראשו ופקח את עיניו והביט ביצחק, כמי שמביט ואינו יודע משום מה מביט. חזר הקומט שבעיניו של כלב להשחיר ושיניו הזרו ונודעזעו עד שנתירא שמה יושך בעצמו. נזכר בלק שעה שנשתטח לפני הצבע וחבט בו הצבע על פיו ויצא ממנו דם. התחילו שפתיו של בלק תוססות ולשונו התחילה מפעפעת, והיתה מעלה קצף מר מלוח ותפל. לא הספיק לפלוט עד שחזרו ונתמלאו קצף משונה ממנו. כאילו נתמססו מעיו והציפו את פיו. פתח בלק

את פיו בבהלה והגביה עצמו בבהלה והביט לפניו בבהלה. ראה את יצחק עומד ומחייך. אמר בלק עדיין זה מחייך בי. נתן בו עיניו והביט בו מתוך השתוממות ותמיהה. מה כאן יש לחייך ובמי הוא מחייך, בבריה עלובה שכמותי, בוויה ורדופה ורמוסה, שאפילו כלבי הגויים בדלים ממני. כבש עיניו ממנו כדרך שעשה קודם לכן, וחזר והגביה עצמו. כדי לילך ולא לראותו עוד. נפשו היתה עגומה וכל עצמותיו רחפו. פנה אילך ואילך וביקש לו מקום להתעלם שם וחטט בקרקע לחפור לו חור להטיל עצמו בו. נמשכו עיניו שלא בטובתו אחר הצבע ונתלו בו.

אותה שעה סילק יצחק דעתו מן הכלב ועמד לחזור לביתו אצל אשתו. הרגיש בלק בדבר, עכשיו הריהו הולך לו ואני — אני אשאר כאן בזוי ונרמס ומשוסה. נמתחה לשונו עד שעמדה להשטט מפיו וליפול. כינסה והניח את פיו פתח והתחיל מתק ומשונה התחיל מחלחל בין שיניו ושיניו התחילו תוססות והולכות. עמד וקפץ ונשך בבשרו של יצחק. אחר כך נטל את רגליו וברח. ירדה כמין אש לתוך עצמותיו של יצחק והתחילה מסכסכת בכל גופו. צעק יצחק צעקה גדולה ואיומה. מיד באו בני אדם הרבה. מהם נתקרבו אצלו, מהם ברחו ממנו. מהם נתפשטו בכל העיר לחפש את הכלב, כדי להרגו ולהאכיל את יצחק את הכבד שלו. שני ימים ושני לילות בקשוהו ולא מצאוהו.

בינתיים עשו לו ליצחק רטיה של שמן זית ממולח במלח. לאחר שעה בא המומחה וצימת את המכה והתך קצת ממקום הנשיכה וסחט את הדם ושחט יונה והניחה כשחיה חמה על גבי המכה. אף הוא עשה לו רטיה של דביונים שהוציא מבטנה של יונה ובללם בהרדל ובאגוזים ובשאר ובמלח ובדבש ובבצללים. לכסוף קשרו את יצחק בחבלים והכניסוהו לחדר מיוחד ונעלו את הדלת אחריו והגיפו את התריסים עד שישלחוהו למכון פסטר למצרים לרפא אותו מנשיכת הכלב השוטה. שתיים שלוש פעמים ביום זרקו לו מזונותיו דרך חור שבתריסו של חלון.

ישב יצחק יחידי בחדר והיה מקונן בקול איכה בכה בתכה בלילה ודמעתה על לחיה, וכל מי ששמע את קולו בכה עמו עליו ועל אשתו שכנסה לפני ארבעה חמשה ימים לחופה.

ריסו של הכלב היה מחלחל והולך בכל איבריו של יצחק. פניו השחירו, עיניו נסתככו כזכוכית, לשונו נתנפחה ככותבת הגסה.

צמאון קשה התחיל חונקו ומחניקו. נטל מים לשתות נדמה לו
שסיעה של כלבים קטנים מרקדים כנגדו מתוך המים ונובחים.
ואף הוא התחיל נובח ככלב.
לא הספיקו לרפא אותו עד שנפחה נפשו הכואבת והשיב רוחו
לאלקי הרוחות שאין לפניו לא צחוק ולא קלות ראש.

הכלב נתעלם מן העין אבל שיניו העידו שהוא חי. כיון שטעם בשר
אדם היה נושך והולך. הרבה נפגעו על ידו והרבה היו מוכירים
אותו לזוועה עד שבאו צרות המלחמה הגדולה והשכיחו אותה
צרה.